

דוח מת"ת

תוכניות לימודים במחול לחטיבות הביניים ברחבי העולם

برامج تعليمية في الرقص للمرحلة الإعدادية في جميع أنحاء العالم

מרכז לידע ולמחקר בחינוך
مركز معلومات وبحث في التربية والتعليم
Center for Knowledge and Research in Education
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

מחבר: ד"ר עדו ליטמנוביץ
חוקרת מלווה: ד"ר יונת רוטמן
נובמבר 2023

לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך והמזכירות הפדגוגית פנו ליוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך בבקשה לקבל מידע בנוגע לתוכניות לימוד במחול לחטיבת הביניים בכמה מדינות בעולם, ובפרט בנוגע למטרות תוכניות הלימוד, עקרונותיהן והמבנה שלהן, תוכני הלימוד וההישגים המצופים. אנו מקווים שמידע זה יסייע למשרד בגיבוש תוכנית לימודים מעודכנת בתחום.

דוח מת"ת (מידע תומך תכנון) נועד להשיב על שאלות ממוקדות בסוגיות אקטואליות של מתווי מדיניות. התוצר הוא מסמך ממוקד ובהיר המותאם לצורכי המזמין. דוח מת"ת סוקר ספרות מחקר עדכנית ודוחות של מדיניות חינוך. הסקירה נעשית בהתאם לנושא הנדון ומפנה את הקוראים להרחבות. חוקרים מהתחום מלווים את כתיבת הדוח, קוראים ומעירים במהלך הכתיבה.

שותפות נוספות בהפקת הדוח הם:

רננה פרזנצ'בסקי אמיר: מנהלת היוזמה

ד"ר נירית טופול: מרכזת אקדמית

תמי בורשטיין: עורכת לשון

חברת גלוקל תרגומים: תרגום לערבית ועריכת לשון לתרגום

רות ערן: הגהה

אמונה כרמל: מעצבת גרפית

בכל שימוש במסמך זה או ציטוט ממנו יש לאזכר את המקור כדלקמן: ליטמנוביץ, ע' (2023). תוכניות לימודים במחול לחטיבות הביניים ברחבי העולם. יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך.

תוכן עניינים

4	מבוא
4	مقدمة
5	רקע כללי על תוכניות הלימודים במחול
7	ארצות הברית
13	בריטניה
17	גרמניה
19	צרפת
22	אסטוניה
25	טבלה מסכמת: הוראת מחול
28	סיכום
30	רשימת מקורות
31	נספחים
31	תודות
31	חוות דעת

בישראל מופעלת תוכנית לימודים בתחום הדעת מחול מגן ועד י"ב. המזכירות הפדגוגית החלה בריענון תוכנית הלימודים של תחום דעת זה לחטיבת הביניים, ולפיכך ביקשה ללמוד על תוכניות לימוד דומות במדינות אחרות בעולם.

בדוח מוצגים המאפיינים של תוכניות לימוד במחול לכיתות ז'-ט' בארצות הברית, בבריטניה, בגרמניה, בצרפת ובאסטוניה. מוצגים בו מטרותיהן של תוכניות לימוד אלו, עקרונותיהן והמבנה שלהן, תוכני הלימוד וההישגים המצופים. בסוף הדוח מובאת טבלה מסכמת המשווה בין התוכניות שנסקרו.

לצורך כתיבת הדוח נבחנו אתרים של משרדי חינוך במדינות שונות ברמה הארצית והמחוזית, אותרו חוקרות מרכזיות בתחום של תוכניות לימודים במחול ונבחנו מאמריהן, ונסקרו מאמרים נוספים הנוגעים לתוכניות לימוד במחול, בחינוך גופני, במוזיקה, באומנות חזותית ובאומנויות הבמה. הציטוטים המופיעים בדוח תורגמו מהמקור והותאמו למושגים מקובלים במחול בארץ.¹

מقدمة

يوجد في إسرائيل برنامج تعليمي في المجال الدراسي الرقص، من جيل الروضة وحتى الصف الثاني عشر. بدأت السكرتارية البيداغوجية بتحديث وملاءمة البرامج التعليمية في هذا المجال للمرحلة الإعدادية، وبالتالي سَعَت لدراسة برامج تعليمية مشابهة في دول أخرى حول العالم.

يستعرض التقرير مميزات البرامج التعليمية في مجال الرقص لصفوف السابع-التاسع في الولايات المتحدة، بريطانيا، ألمانيا، فرنسا وأستونيا. يشمل التقرير أهداف هذه البرامج التعليمية، أسسها ومبناها، المضامين التعليمية والإنجازات المتوقعة. في نهاية التقرير، يظهر جدول تلخيصي يقارن بين البرامج المختلفة التي تم مسحها.

لغرض كتابة التقرير، تم الاطلاع على المواقع الإلكترونية الخاصة بوزارات التربية والتعليم في دول مختلفة، على المستوى القطري والإقليمي، وإيجاد باحثات مركزيات في مجال البرامج التعليمية في الرقص، ومسح مقالات أخرى مرتبطة بالبرامج التعليمية في الرقص، التربية البدنية، الموسيقى، الفنون البصرية والفنون المسرحية. الاقتباسات الظاهرة في التقرير تُرجمت من المصدر، وتمت ملاءمتها للمصطلحات المتبعة في مجال الرقص في البلاد.

רקע כללי על תוכניות הלימודים במחול

בבתי ספר בעולם מחול נלמד באופן מסורתי כחלק מתוכנית הלימודים בתחום הדעת חינוך גופני, או כחלק מלימודי זהות לאומית. תוכניות הלימודים במחול בחינוך הציבורי החלו להיווצר בעולם רק בשנות ה-60, וגם כיום יש מדינות שבהן לימודי המחול אינם תחום עצמאי (Koff, 2015).

תוכניות הלימודים שנסקרות להלן פועלות בשדות חינוכיים שונים, ורובן המכריע נדרשות להצדיק את קיומן. לכן למרות הנטייה לקדם את רעיון האומנות לשם אומנות, הן מנוסחות על פי רוב באופן שמדגיש את התועלות הנוספות שבהן, החל בסיוע בהסתגלות תלמידים לחטיבת הביניים, דרך שיקוף של ערכי חינוך שעולים גם בתחומי דעת אחרים (כמו היסטוריה או חינוך גופני) וכלה בקידום מיומנויות שונות.

תוכניות הלימודים במחול עוסקות בדרך כלל בשלושה תחומים (או בחלקם): הופעה (performance) יצירה (creation) והבנה או הערכה (appreciation) של מחול. סוגי המחול שלומדים בדרך כלל הם מחול מערבי (בלט, מחול מודרני, ג'ז), מחול עממי (ורנקולרי) של עמים אחרים (למשל ריקוד לטיני) ומחול של קהילות תרבותיות באותה מדינה (למשל מחול מסורתי בהודו ופלמנקו בספרד) או במדינות אחרות (למשל היפ-הופ). תוכניות הלימודים מדגישות מאוד טכניקה וביצוע (כולל תרגילי כוח וגמישות), קומפוזיציה (יצירה של התלמידה עבור עצמה או עבור רקדניות אחרות) וניתוח מחול. לעיתים נלמדות היסטוריה ותאוריה של מחול ולעיתים מושם דגש על יצירתיות ועל אלתור מחול (אימפרוביזציה).

הכניסה המאוחרת של תוכניות הלימודים במחול לתחום הדעת עוררה בחלק מהמדינות צורך ללמוד אותן באותו האופן שבו נלמדות תוכניות לימודים מסורתיות מבחינת רצינות, מטרות ודרך. למשל להקביל זאת מבחינת תכנים נלמדים (curriculum, syllabus), יעדי למידה (goals of learning) ואמות מידה (standards) שלפיהן יש לפעול. ההקבלה נועדה להעמיד את תוכנית הלימודים במחול במישור אחד עם תוכניות לימודים בתחומי דעת ותיקים יותר, ולהעניק לה בכך לגיטימציה. לטענתה של סוזן כוף (Koff, 2015), התמקצעות זו הובילה ליצירת התמחות בתחום ולוויתור על פנייה לקהלים רחבים של תלמידים וצוותים חינוכיים.

בעקבות כוף טוענים ג'ף מיינר ורובין גארט (Meiners & Garrett, 2015) שתוכנית לימודים במחול צריכה לאפשר לתלמידים מרקעים חברתיים ותרבותיים שונים להשתתף בה ולהצליח. הם מציינים שתחום הדעת מחול מזוהה עם מעמד חברתי-כלכלי גבוה, והמחול המוביל בלימודים אלה הוא המחול המערבי. עוד הם מציינים שיש יתרון לתלמידות ולתלמידים בעלי ידע וניסיון קודמים.

לתפיסתם, חשוב שתוכנית הלימודים במחול תדגיש את האפשרות להרחבת היצירתיות של כלל התלמידות והתלמידים, ולא תתמקד בטכניקה. הם מכירים בחשיבות האיתור של ברוכי הכישרון במחול וקידומם במסגרת תוכנית הלימודים, אולם מדגישים גם את הערך שביצירת תוכנית לימודים מכילה המאפשרת לכולם ליהנות ממחול. עוד מודגשת בהקשר של הוראת תחום דעת זה חשיבותן של אמות המידה בהערכה מעצבת, ולא רק בהערכת תוצאות הלימוד. לפי סוזן סטינסון (Stinson, 2015), אמות מידה אלו צריכות לכלול חשיבה ביקורתית, יכולות של ניהול עצמי, תחושת גוף, חשיבה יצירתית, תקשורת, עבודת צוות ורפלקציה.

מול עמדות אלו, שמקורן בעולם המחול, חשוב להציג שתי עמדות אחרות באשר לבניית תוכניות לימודים בתחום דעת זה: העמדה של ארגון אונסקו, הממליץ לשלב בתוכנית לימודי המחול מודעות לזהות לאומית ואתנית. באתר הארגון יש [דף המוקדש לדוגמאות](#) רבות כאלו. בשנת 2015 הוקדש כינוס בשם "הקונגרס העולמי למחול ולילד" לנושא זה (Svendler Nielsen & Koff, 2017); והעמדה של ארגון ה-OECD, שרואה חשיבות בשימוש בתוכנית הלימודים במחול לצורך קידום מיומנויות המאה ה-21. ה-OECD תומך בגישה זו ומקדם אותה, ומדינות רבות הולכות בעקבותיו. בין המיומנויות שמקודמות: אוריינות לשונית, תפיסה חזותית, חשיבה ביקורתית, יצירתיות ויצירת קשרים חברתיים (Winner et al., 2013). לעמדה זו אפשר לצרף גם את עמדתן של קריסטן גרובס ומרין רופר (Groves & Roper, 2015), המציעות להשתמש בהוראת המחול לצורך רפלקציה עצמית וקבלה עצמית של הרקדנית או הרקדן וגילוי אמפתיה לאחרות ולאחרים.

ארצות הברית

החינוך בארצות הברית, ובכללו החינוך הציבורי, מבוזר מאוד. מחוז החינוך שאליו משתייכים התלמידים והתלמידות בחינוך הציבורי, הוא שקובע את תוכני הלימוד. מחוז החינוך כולל את כל המסגרות של K-12 (מגן הילדים ועד כיתה י"ב) וכן את חטיבת הביניים (כיתות ז'-ט').

ההוראה של כל תחומי הדעת נקבעת ברמת המחוז או הרשות המקומית. בשל הביזור הרב קיימות תוכניות לימודים רבות, בייחוד בתחומי הדעת שאינם בליבת הלימודים, ובהם המחול. תוכניות להוראת מחול יכולות אפוא לעמוד בפני עצמן או להיות חלק מתחום הדעת אומנות, מוזיקה או חינוך גופני (Miller, 2021). ברוב חטיבות הביניים בארצות הברית אין לומדים מחול כלל.

למרות האוטונומיה הרבה אפשר להיעזר גם בקווים מנחים כלליים (שאינם מחייבים) שנקבעים ברמה הפדרלית, ובראשם [The National Core Arts Standards in Dance for Grades K-12](#). זוהי תוכנית רשות, אולם נכון לשנת 2021 אימצו אותה כלל המדינות בארצות הברית.

למרות הפירוט הרב של תוכני הלימוד, של אופני ההערכה ושל היעדים המצופים, לא נקבעו בקווים מנחים אלה מטרות הוראת המחול. מכאן שכל בית ספר, או מחוז, אחראי לקבוע את המטרות בעצמו (Bonbright, 2011), למשל איזה סוג מחול יילמד. עם זאת נראה שמרבית בתי הספר שבהם לומדים מחול, מלמדים כיום לפי אמות מידה אלה.

פירוט אמות המידה של התוכנית:

- 1. גילוי:** המשגה של רעיונות אומנותיים. מטרת הלמידה להבין את מקורות ההשראה של יוצרות ויוצרים במחול.
- 2. תכנון:** ארגון רעיונות ועבודות אומנותיות ופיתוחם. מטרת הלמידה להכיר את מרכיבי המחול, את מבני הריקוד ואת האמצעים הכוריאוגרפיים המשמשים נקודות מוצא ליוצרות וליוצרים במחול.
- 3. שיפור:** שיפור והשלמה של יצירת מחול. מטרת הלמידה להבין כיצד יוצרות ויוצרים במחול מנתחים את עבודתם, מעריכים, משכללים ומתעדים אותה, כדי להעביר את כוונתם לקהל.
- 4. מבע:** בחירה של עבודה אומנותית להצגה, ניתוחה ופירושה. מטרת הלמידה להבין כיצד רקדניות ורקדנים פועלים במרחב ובזמן, ואיזו אנרגיה הם משקיעים כדי להעביר לקהל ביטוי אומנותי (artistic expression)?
- 5. גילום (realization):** פיתוח טכניקות אומנותיות לצורכי הופעה, ושכלולן. מטרת הלמידה להבין כיצד רקדנים ורקדניות מכינים את עצמם ומשתמשים בקשר גוף-נפש לצורך מבע של ביטוי אומנותי.

6. **הופעה (performance):** העברת משמעות באמצעות מחול בפני קהל. מטרת הלמידה להבין כיצד באה לידי ביטוי היכולת האומנותית של רקדניות ורקדנים במהלך הופעה.
7. **ניתוח:** תפיסה של עבודה אומנותית במחול וניתוחה. מטרת הלמידה לענות על השאלה "איך מבינים ריקוד?"
8. **פרשנות:** פירוש של כוונה ושל משמעות בעבודת המחול האומנותי. מטרת הלמידה להיות מסוגלים לפרש מחול מתוך התייחסות לכוונה, למשמעות ולביטוי האומנותי, כפי שהם מועברים באמצעות שימוש בגוף, יסודות המחול, הטכניקה, מבנה הריקוד והקשרו.
9. **הערכה אומנותית:** שימוש באמות מידה להערכת עבודה אומנותית. מטרת הלמידה להכיר את אמות המידה בכל סוג של מחול, סגנון³ ותרבות, ולהשתמש בהם לצורך הערכת המחול.
10. **סינתזה:** חיבור סוגי מידע והתנסויות אישיות כדי לחוות את עולם המחול. מטרת הלמידה להתנסות באופן שבו חוויות אישיות וידע על אודות מחול והקשריו משולבים ליצירת משמעות אישית.
11. **התייחסות (relation):** חיבור המחול להקשרו החברתי, התרבותי וההיסטורי כדי להעמיק את הבנתו. מטרת הלמידה ליצור אוריינות ריקוד ולחבר כל יצירת מחול להקשריה החברתיים, התרבותיים, ההיסטוריים והקהילתיים.

3 להלן **סוג מחול** או **דאנר** מתייחס לסוג הכללי ביותר (מחול מערבי, מודרני או עכשווי) ו**סגנון מחול** מתייחס לתת-סוג (למשל בלט בשיטת האקדמיה המלכותית או מחול מודרני בשיטת גרהם).

בטבלה הבאה מוצגים יעדי המשנה של התוכנית לכיתות ז', ח' ו-ט':

כיתה ז'	כיתה ח'	כיתה ט'		
1. גילוי	<p>א. להשוות מגוון גירויים (לדוגמה מוזיקה, מחול, ספרות, תופעות טבע, ניסיון אישי, אירועים חברתיים) ולבחון כיצד אפשר לבטאם באמצעות אוצר מילים תנועתית.</p> <p>ב. לחקור מגוון אוצרות מילים של תנועה כדי לבטא כוונה אומנותית במחול. לדון בבחירות שנעשו ולהסבירן אגב שימוש בטרמינולוגיה של ז'אנר מחול.</p>	<p>א. ליישם תנועה הנצפית במגוון של גירויים כדי לפתח אימפרוביזציה או קומפוזיציה של מחול.</p> <p>ב. לזהות את ההעדפות ביצירת מחול או בלימוד של מחול מקורי, ולבחור בהן. להשתמש בטרמינולוגיה של ז'אנר במחול לצורך הצדקת הבחירות בפיתוח התנועות ובהעברת הכוונה.</p>	<p>א. לחקור מגוון גירויים וליצור בעקבותיהם אימפרוביזציה או קומפוזיציה של מחול. לנתח את תהליך היצירה ואת הקשר בין הגירוי שנבחר לבין התנועה.</p> <p>ב. להתנסות באלמנטים של מחול לצורך חקירת ההעדפות ויכולות אישיות. לבחור מחול או מחקר מחול שהתנועות בו מאתגרות ובוונות את היכולות של המבצעים.</p>	
	2. תכנון	<p>א. להשתמש במגוון כלים ומבנים של מחול כדי לפתח מחקר מחול בעל כוונה אומנותית ברורה. לנמק את הבחירות.</p> <p>ב. לקבוע אמות מידה אומנותיות לבחינת מחקר מחול שמעביר משמעויות אישיות או תרבותיות. להסביר מדוע נבחרו אמות מידה אומנותיות אלו.</p>	<p>א. לשותף פעולה כקבוצה ולהשתמש במגוון כלים ומבנים של מחול כדי לפתח מחול או מחקר מחול בעל כוונה אומנותית ברורה. לנמק בתור קבוצה את הבחירות.</p> <p>ב. לקבוע אמות מידה אומנותיות לבחינת מחול מקורי המעביר משמעויות אישיות או תרבותיות. להסביר מדוע נבחרו אמות מידה אומנותיות אלו.</p>	<p>א. לפעול כקבוצה ולהשתמש במגוון כלים ומבנים של מחול ליצירת מחול מקורי. להסביר כיצד הבחירות שנעשות מעבירות את הכוונות האומנותיות.</p> <p>ב. לפתח אמירה אומנותית עבור מחול או מחקר מחול מקוריים. לפרט כיצד סוגי תנועה, כלים ומבנים של מחול משמשים להעברה של כוונה אומנותית.</p>
		3. שיפור	<p>א. לבחון אפשרות לשיפור המחול, ואם הדבר נחוץ - לשקול בחינה מחדש של אמות מידה אומנותיות בהתבסס על רפלקציה עצמית או על חוות דעת של אחרים. להסביר את הסיבות לבחירות וכיצד הן מבהירות את הכוונה האומנותית.</p> <p>ב. לחקור מערכת מוכרת ולתעד רצף תנועות מחול באמצעות מילים, סמלים או מדיה.</p>	<p>א. לפעול לבד או כקבוצה לשינוי (variation) במחול, בהתבסס על אמות מידה אומנותיות, על רפלקציה עצמית ועל חוות דעת של אחרים. לנסח את הסיבות לתיקונים, ולהסביר כיצד הם מבהירים את הכוונה האומנותית ומשפרים את המחול.</p> <p>ב. להתנסות במערכת מוכרת לתיעוד מחול (כמו וידאו) ולתעד קטע של ריקוד באמצעות שימוש במילים, בסמלים או במדיה.</p>

<p>א. לפתח כישורים של ריקוד בדואט ובקבוצה שמאפשרים שינויים מנוגדים באמצעות הנפות, שיווי משקל ואמצעים אחרים, תוך שמירה על עיצוב מרחבי וקשר בין הרקדנים. להשתמש במודע בחלל במהלך משפטי מחול (phrases) ומעברים בין משפטים. ליצור חיבורים עם אחרים ולפרקם במהלך המחול.</p> <p>ב. להשתמש בסינקופה ובהדגשת תנועות במגוון קצבים ומגוון אפשרויות של ליווי (accompaniment) באמצעות קצב ומקצב. לשלב תנועה, נשימה ותזמון במשפטי המחול.</p> <p>ג. לקשור בין אנרגיה ודינמיקה לבין תנועות על ידי יישומן בכל חלקי הגוף. לפתח מודעות גוף מלאה כדי לבטא בתנועות מגוון של סוגי אנרגיה ודינמיקה.</p>	<p>א. לעצב את הגוף במרחב וליצור תנועות ביחס לרקדניות ולרקדנים אחרים, לאובייקטים ולסביבה. להשתמש במיקוד עיניים במהלך יצירת דפוסי תנועה מורכבים, ישירים ועקיפים, על הרצפה ובאוויר.</p> <p>ב. לנתח שימושים בתנועה, בנשימה ובתזמון וליישמם כראוי במשפטי מחול. לבצע משפטים במשכים שונים המשתמשים במגוון תזמונים באותו קטע הריקוד. להשתמש בו בזמן במגוון קצבים (tempi) ובמגוון חלקי גוף.</p> <p>ג. למקד אנרגיה ודינמיקה כדי ליצור מרקם תנועתי (movement texture). לשלב אנרגיה ודינמיקה בתרגילי טכניקה ובמחול כדי לשפר תנועות.</p>	<p>א. להרחיב את אוצר המילים התנועתי הנוגע לדפוסי עיצוב של תנועה על הרצפה ובאוויר (air and floor pattern designs). לשלב עיצובי תנועה מז'אנרים ומסגנונות שונים של מחול, כדי להרחיב את אוצר המילים התנועתי ולכלול תנועות המבטאות ניגוד ומעוררות עניין.</p> <p>ב. להתנסות בשינוי משך של משפטים במחול תוך שימוש בהדגשות (accents) ובווריאציות, כדי להוסיף עניין מבחינה תחישתית (קינסטטית), חזותית וקצבית.⁴</p> <p>ג. להשוות ולהנגיד מאפיינים של תנועה ממגוון ז'אנרים וסגנונות מחול. לדון במאפיינים אלו תוך שימוש בשמות תואר ובתוארי פועל. להגדיר כיצד אפשר לבצע מאפיינים אלו של תנועה באופן ברור.</p>
<p>א. לגלם כישורי ריקוד טכניים (ראו לעיל) ולשמר בכך את היכולת לרקוד ולבצע מחול.</p> <p>ב. לפתח תוכנית פעולה לאורח חיים בריא בריקוד ובחיי היומיום (כולל תזונה מאוזנת ומניעת פציעות). לדון בדרך להטמיע את תוכנית הפעולה ובאופן שבו היא תומכת במטרות אישיות ובייצועים במחול.</p> <p>ג. לשתף פעולה עם עמיתים כדי ליצור תוכנית חזרות שתסייע להעמיד מופע מוצלח. להשתמש במגוון אסטרטגיות לצורך הערכת ביצועים אישיים וקבוצתיים וניתוחם (למשל להשתמש בהקלטת ביצועים כדי להשוות בין תחושת הביצוע לבין האופן שבו רואים אותו אחרים). לנסח מטרות לביצוע ולהצדיק את האסטרטגיות שנקטו לשם השגת מטרות אלו.</p>	<p>א. לגלם כישורי ריקוד טכניים (ראו לעיל), לחקות משפטי מחול לפי מוזיקה או קצב, לשחזר אותם מהזיכרון ולבצעם.</p> <p>ב. להעריך שיטות פעולה לקידום בריאות במחול ובחיי היומיום, ובכלל זה תזונה מאוזנת ומניעת פציעות. לדון בשיטות הפעולה שנבחרו, בהשפעותיהן וביכולתן לשפר ביצועים.</p> <p>ג. לשתף פעולה עם עמיתים כדי למצוא דרכי פעולה להשגת ביצועים מדויקים, בהירים ורבי-הבעה. לנסח מטרות ביצוע אישיות ולתרגלן. לתעד שיפור אישי לאורך זמן (למשל באמצעות יומן, תיק עבודות או ציר זמן).</p>	<p>א. להשתמש באסטרטגיות של הפעלת הגוף, תוך התייחסות להתפתחות של בשלות פיזית לאורך זמן ולכישורים טכניים (למשל החזקת גוף (alignment) פונקציונלית, קואורדינציה, איזון, תמיכה של שרירי ליבה, מודעות לגוף, בהירות תנועה, שינויים במשקל הגוף, גמישות וטווח תנועה).</p> <p>ב. להשתמש בשיטות פעולה בריאות ובתזונה מאוזנת בריקוד ובפעילויות יומיומיות. לדון ביתרונות של שיטות פעולה אלו ובאופן שבו הן משפרות ביצועים.</p> <p>ג. לשתף פעולה עם עמיתים כדי להתאמן על קטעי מחול ולעדן אותם. ללמוד על אודות ריקוד בקבוצה בהתבסס על צפייה במחול ועל ניתוח (למשל, לצפות במופעים חיים או מוקלטים של להקות מחול מקצועיות).</p>

4 **משפט** במחול הוא רצף של תנועות; **תחישתיות** היא המודעת לתנועות ולמצבים הסטטיים ביניהן (מנחים); **הדגשות** הן ביצוע תנועות מסוימות באופן שמושר יותר תשומת לב (נגיד בהאטה שלהן); **וריאציות** הן חזרות על סט של תנועות בשינויים קלים.

- א.** להמליץ על שינויים ועל התאמת התנועות למקום המופע. לתרגל גינונים (etiquette) ושיטות הופעה בשיעורים, בחזרות ובהופעה עצמה. לנהל יומן המתעד מאמצים אלו. לאחר הביצוע לקבל הערות מכוראוגרף וליישמן בהופעות הבאות.
- ב.** להתנסות באפשרויות של הפקת מופעי מחול במגוון מקומות או עבור קהלים שונים. להסביר באמצעות שימוש באוצר מילים של הפקת מופעים כיצד יותאמו מרכיבי ההפקה בכל אחד מהמצבים.

- א.** להפגין מנהיגות (למשל מחויבות, מהימנות, אחריות, שיתוף פעולה) בחזרות להופעות. לתרגל גינונים ושיטות ביצוע של הופעה בשיעורים, בחזרות ובהופעות עצמן. לתעד את המאמצים או ליצור תוכנית שתביא לשיפור מתמשך. לאחר ההופעה לקבל הערות מכוראוגרף וליישמן בהופעות הבאות.
- ב.** לשתף פעולה בקבוצה כדי לתכנן ולהפיק מופעים שיעצימו את הכוונה האומנותית במחול, מעל במות שונות או מול קהלים שונים, וכדי להפיק הלכה למעשה היבטים אלו. להסביר את הסיבות לבחירות הנוגעות להפקה (למשל בסוגיות הנוגעות לתאורה, לסאונד ולבמה).

- א.** להפגין מנהיגות (למשל מחויבות, מהימנות, אחריות ושיתוף פעולה) בחזרות להופעות. לתרגל גינונים ושיטות ביצוע של הופעה בשיעורים, בחזרות ובהופעות עצמן. לאחר ההופעה לקבל הערות מכוראוגרף וליישמן בהופעות הבאות. לתעד את החזרות וההופעות ולהעריך שיטות ואסטרטגיות פעולה תוך שימוש במונחים של מחול ושל הפקת מופעים.
- ב.** להעריך עיצובים אפשריים למרכיבי ההפקה של הופעת מחול, לבחור ברעיונות שיעצימו את הכוונה האומנותית של המחול, ולהוציאם לפועל.

- א.** להשוות דפוסים של תנועה ואת יחסייהם למחול, להנגיד אותם ולדון בהם.
- ב.** להשוות ולהנגיד את השימושים במרכיבים של מחול במגוון ז'אנרים, סגנונות או תרבויות. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

- א.** לתאר דפוס תנועה ומערכות יחסים במחול, להדגים אותם ולדון בהם.
- ב.** להסביר כיצד מרכיבים של מחול, במגוון של ז'אנרים, סגנונות ותרבויות, משמשים להעברת כוונות אומנותיות. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

- א.** לנתח דפוסים חוזרים של תנועה ואת יחסייהם למחול בהקשר של כוונה אומנותית.
- ב.** לנתח את השימושים במרכיבים של מחול במגוון ז'אנרים וסגנונות בהקשריהם התרבותיים, ולבחון כיצד רכיבים אלה משמשים להעברת כוונות אומנותיות. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

- להשוות את משמעויותיהם של ריקודים שונים. להסביר כיצד הביטויים האומנותיים של כל סוג מחול מושגים באמצעות מרכיבי הריקוד, השימוש בגוף, טכניקת המחול וההקשר. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

- לבחור סוג של מחול ולהסביר כיצד הביטוי האומנותי בו מושג באמצעות היחסים שבין מרכיבי הריקוד, השימוש בגוף, טכניקת המחול וההקשר. להשתמש בראיות מתוך המחול ובמונחים ספציפיים לז'אנר כדי לתמוך בפרשנות שהמחול מציע.

- לבחור סוגי מחול שונים ולדון בכוונה האומנותית וביטוי האומנותי של כל אחד מהם. להסביר כיצד הביטויים האומנותיים של כל סוג מחול מושגים באמצעות מרכיבי הריקוד, השימוש בגוף, טכניקת המחול וההקשר. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

להשוות כוונה אומנותית, תוכן והקשרים של סוגי מחול שונים, ולבחון בכך את המאפיינים של כל ז'אנר, סגנון או תרבות מחול. בהתבסס על ההשוואה לחדד את אמות המידה האומנותיות של המחול. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

להשתמש באמות מידה אומנותיות כדי לקבוע מה הופך הופעת מחול לאפקטיבית. לבחון את תוכן המופע, ההקשר, הז'אנר, הסגנון והתרבות כדי להבין את מלוא המשמעות של הביטוי האומנותי. להשתמש במונחים ספציפיים לכל ז'אנר.

לנתח את הביטוי האומנותי של המחול בכללותו. לדון בתובנות המושגות אגב שימוש באמות מידה ובמינוח מעולם המחול.

א. להשוות ולהנגיד בין מאפייני התנועה או איכויות התנועה (qualities) במגוון ז'אנרים של מחול. להנגיד בין מאפייני התנועה של מחול מסוים ואיכויותיה, לבין הסגנון השונה של המבצעת או המבצע ולדון בנקודות המבט השונות שבאות לידי ביטוי במחול.⁵

ב. לחקור התפתחות היסטורית של ז'אנר או סגנון ריקוד. להשתמש בידע שנצבר מהמחקר לצורך יצירת מחקר ריקוד המציג את מהותו של הסגנון או הז'אנר. להדגים את מחקר הריקוד לעמיתים בהרצאה העוסקת בהיסטוריה של הז'אנר או הסגנון הנבחר. לתעד את תהליך המחקר ויישומו.

א. לקשור בין קווי דמיון שנמצאו בין סוגי מחול שונים, ולדון ברלוונטיות של קווי דמיון אלו להתפתחות נקודת המבט האישית של המבצע או המבצעת.

ב. לחקור שני נושאים מנוגדים באמצעות מגוון שיטות מחקר. לזהות רעיונות ליצירת ביטויים תנועתיים מייצגים ולארגנם. לחקור ריקוד שבוחן את הרעיונות המנוגדים. לדון בהשפעת המחקר על התהליך הכוראוגרפי ולהעמיק את ההבנה בנושאים תאורטיים.

א. לנתח ריקוד כדי לקבוע אילו רעיונות ביקש הכוראוגרף להביע. להסביר כיצד נקודת המבט של הכוראוגרף עשויה להשפיע על נקודת המבט של הצופה, ולהביא ראיות להסבר זה.

ב. לזהות יחד עם עמיתים שאלה או בעיה הקשורה למחול. לערוך מחקר באמצעות ראיונות, מסד נתונים, טקסטים, מדיה או תנועה. לנתח את המידע שנאסף וליישמו ביצירת מחול קבוצתי שעונה על השאלה שנשאלה. לדון כיצד המחול מתקשר לתובנות שנצברו במחקר. להשוות בכתב ובעל פה את התהליך של יצירת מחול לתהליך של יצירת אומנות, מחקרים אקדמיים וניסויים מדעיים.

להשוות ריקודים המבוצעים במגוון יישובים או קהילות, להנגיד ביניהם ולדון בהם. לנסח סיבות אפשריות לקווי הדמיון והשוני בין הביצועים מתוך התייחסות לנקודות המבט ולרעיונות החשובים לכל קבוצה חברתית.

לנתח כיצד סוגי מחול ממגוון תרבויות, חברות, תקופות היסטוריות או קהילות חושפים את נקודות המבט של אנשים. לדון בתובנות.

לנתח סוגי מחול מז'אנרים או מסגנונות נבחרים, או מתקופות היסטוריות שונות. לנמק מדוע קווי הדמיון והשוני בין סוגי המחול משקפים את נקודות המבט של התרבויות שהולידו סוגי מחול אלו.

להעשרה: ארגון המשפיע על לימודי מחול בארצות הברית

הארגון הלאומי לחינוך למחול (NDEO – National Dance Education Organization): הארגון פרסם בשנת 2018 **אמות מידה מקצועיות להוראת תחום הדעת מחול**. אמות המידה הלאומיות שהוצגו בטבלה לעיל החליפו את אמות המידה של ארגון זה.

בריטניה

בבריטניה⁶ מערכת הלימודים הציבורית אחידה מגיל 4 עד גיל 14. השנה השביעית עד השנה התשיעית (גילים 11-14) נחשבות לשלב השלישי בארבעת שלבי החינוך, המקביל, פחות או יותר, לחטיבת הביניים. בשלב לימודים זה מחול נלמד במסגרת תחום הדעת חינוך גופני (תוכנית הלימודים עודכנה בשנת 2013). אחת מאמות המידה בתחום זה היא: "ביצוע של מחול במגוון ז'אנרים וסגנונות תוך שימוש בטכניקות ריקוד מתקדמות" ([Key Stage 3](#)). פרט לכך אין הנחיות באשר לתוכנית הלימודים. ההחלטה כיצד לפרש אמת מידה זו, ובאילו דרכים לממשה ולהעריך את מימושה, נתונה בידי כל בית ספר בנפרד. המנהל, שלו אוטונומיה רבה יחסית, מחליט זאת באישור חבר הנאמנים של בית הספר.

המועצה לאומנות פרסמה [מסמך](#) שמטרתו לקדם את תחום הדעת מחול בבתי הספר בבריטניה. המסמך מצביע על הדרכים לוודא שמחול נלמד בבית הספר ברמה גבוהה והמגמה מוצעת בכל בתי הספר. אפשר ללמוד מהמסמך שבית הספר מחליט אם יוצעו לימודי מחול לתלמידים ומה תהיה תוכנית הלימודים.

במסגרת מערך החינוך, מגיל 15 ואילך חלק מהתלמידים לומדים לקראת תעודת תיכון כללית (GCSE - General Certificate of Secondary Education) ואחרים ממשיכים בגילים 17-18 לרמה מתקדמת (Advanced Level או בקיצור A Level)⁷. להלן מוצגת [תוכנית ה-GCSE](#), ששנתה הראשונה מקבילה לכיתה ט' בישראל. התוכנית אינה מתרכזת בתוכני הלימוד אלא בהערכה, ומדגישה את תוצרי הלמידה ואת אמות המידה הנדרשות (עודכנה בשנת 2016):

הרציונל של התוכנית באנגליה הוא שמחול הוא תחום דעת דינמי ועשיר ביטוי, המעודד תלמידות ותלמידים לפתח את יכולתם היצירתית, הפיזית, הרגשית והאינטלקטואלית, ללא קשר לניסיונם הקודם בתחום.

תוכנית הלימודים בנויה באופן שנועד לגשר בין הלימודים בכיתות הנמוכות ללימודי בגרות במחול, ומדגישה את ההיבטים המעשיים של המחול גם עבור מי שלא רקדו לפני כן.

שלושת תחומי הליבה של תוכנית הלימודים הם: ביצוע (performance), כוראוגרפיה והערכה (appreciation).

לתוכנית הלימודים מצורפת אנתולוגיה של שש יצירות מוקלטות. כל תחומי הליבה בתוכנית הלימודים במחול מתייחסים אליהן ועל התלמידים ללמוד אותן ולהכירן.

אורך היצירות בין 12 ל-30 דקות, והן מציגות מגוון של ז'אנרים במחול, של קבוצות רקדנים, של גישות למחול ולביצוע. לכל יצירה מצורף גם ריאיון מצולם עם היוצרת או היוצר, ובו מוצגת גישתם הכוראוגרפית והמאפיינים המגדירים של כל עבודה. על התלמידים ללמוד את כל שש העבודות.

6 פרק זה יתחיל בהסבר כללי על החינוך בבריטניה, יפרט את תוכנית המחול באנגליה וייתן דוגמה מהוראת המחול בסקוטלנד.

7 אין מקבילה ל-A-Level בישראל. כדי לסבר את האוזן נציין שמדובר בלימודים שדומים לכיתה י"ג בתיכון מקצועי, אבל מתקיימים בכלל תחומי הדעת.

לימוד העבודות עשוי לעורר השראה בתלמידים לפתח ביצועים משלהם - אימפרוביזציה וקומפוזיציה - ומקדם את הידע, ההבנה ומיומנויות הניתוח הנדרשות להערכה ביקורתית.

ביצוע: על התלמידות והתלמידים לפתח ידע, הבנה וכישורים וליישם אותם בריקוד סולו של דקה לפחות ובדואט או טריו של שלוש דקות לפחות.

הכישורים הפיזיים הנמדדים כוללים, בין היתר, יציבה (posture), שיווי משקל, תיאום (coordination), גמישות, כוח וכושר.

המיומנויות הטכניות כוללות, בין היתר, תוכן תנועה (action content) (תזוזה במרחב, פנייה, הנפה, מחוות, שימוש בחלקי גוף, עבודת רצפה); דינמיות (למשל שליטה במהירות, במשך, בהאצה, בעוצמה); תנועה במרחב (למשל מסלול, כיוון, דפוסים, גודל התנועה); התייחסות לרקדנים אחרים (relationship content) (בדואט או בטריו) (למשל הובלה או ליווי, שיקוף, השלמה וניגודיות, קונטרפונקט), תזמון, קצב ונאמנות לסגנון המחול.

כושר הביטוי הנמדד כולל מיקוד, מודעות מרחבית (spatial awareness), הבעות פנים וניסוח משפטי ריקוד (phrasing).

ביצוע הדואט או הטריו נמדד בתכונות כגון מוזיקליות, רגישות לרקדנים אחרים, תקשורת.

מיומנויות ותכונות מנטליות (במהלך ביצועים), כוללות, בין היתר, זיכרון תנועה, ריכוז ואמון.

נבחנות שיטות עבודה בטוחות במהלך הביצועים, וכן נבדקת הקפדה על כללי לבוש והתנהגות.

תכונות מנטליות שנבחנות במהלך הלימודים הן שיטתיות, משמעת חזרות, תכנון חזרה ותגובה למשוב.

שיטות עבודה בטוחות בתהליך הלימוד כוללות חימום והרפיה, תזונה מאוזנת.

כוראוגרפיה: על התלמידים ללמוד כיצד להגיב באופן יצירתי לגירוי חיצוני, ולהטמיעו בכוראוגרפיה של הריקוד השלם שלהם. הריקוד שנוצר חייב להיות ריקוד סולו שאורכו שתיים עד שתיים וחצי דקות, או ריקוד קבוצתי של שלוש עד שלוש וחצי דקות לשניים עד חמישה רקדנים.

המחול יכול להיות בכל סגנון או שילוב סגנונות. התלמיד או התלמידה חייבים לביים ריקוד, אבל אינם מחויבים להופיע בריקוד בעצמם.

כדי ליצור ריקוד משלהם, על התלמידים לדעת, להבין וליישם את הידע ואת המיומנויות שפורטו לעיל באשר לביצוע, וכן להציג ידע וכישורים בתהליכי קומפוזיציה כגון חקירה (researching), אלתור, בחירה, פיתוח, זיקוק (refining) וסינתזה.

מבנה המחול צריך לעמוד בכללים צורניים מוכרים כגון בינאריות, רונדו, נרטיב, רצף לוגי ומעברים.

האמצעים הכוריאוגרפיים צריכים לכלול נושא ופיתוחו, חזרה, ניגוד, שיא, התייחסות לקנון.

התוצר הכוריאוגרפי צריך לשקף סגנון מובחן, מצב רוח או אווירה, מבנה, ניגודיות ומגוון, קשר לנושא או רעיון.

התלמידים נדרשים להפגין את הידע וההבנה שלהם במיומנויות כוראוגרפיות על ידי מענה על שאלות בבחינה בכתב. כמו כן עליהם לתאר בכתב את הכוראוגרפיה שיצרו (120-150 מילים), להתייחס לגירוי הספציפי (למשל שיר או ציור) ששימש אותם ולאופן שבו הושגה הכוונה האומנותית, ולאזכר את האומן שהמוזיקה שלו שימשה רקע ליצירת המחול.

הערכת הריקוד: במבחן בכתב (שאורכו שעה וחצי) על התלמידים להשתמש במונחים מתאימים מעולם המחול שהוזכרו לעיל, ולנתח, לפרש ולהעריך באמצעותם באופן ביקורתי את עבודתם בביצועים ובכוראוגרפיה; כמו כן עליהם להפגין את הידע וההבנה שלהם במחול בהקשר של שש העבודות באנתולוגיה.

בין השאר, על התלמידים לדעת להבחין במאפייני ההפקה של כל מחול (בימוי, אביזרים, מבנים על הבמה, רקע, מסכים, תאורה, ביגוד, איפור ואביזרים של הרקדניות והרקדנים, מספר הרקדניות והרקדנים, היצירה המוזיקלית המלווה, היחס שבין הרקדניות והרקדנים למצלמה שמנציחה את ריקוד (למשל זווית צילום, זום), סביבת הביצוע של המחול, תוכן המחול, תוכני התנועה, מבני הריקוד, גישת היוצר או היוצרת, אמצעים כוראוגרפיים וכוונה אומנותית כוללת (כל אלו כפי שפורטו לעיל בסעיפים הקודמים).

כמו כן על התלמידים להיות מסוגלים להעריך את תרומת יוצר או יוצרת המחול, תרומת הרקדנים ותרומת ההפקה לביצוע הסופי, את היחסים בין שלושת הגורמים הללו, ואת משמעותן של סביבות ביצוע שונות של המחול.

בסקוטלנד קיימת תוכנית לימודים דומה למחול, שמתרכזת אף היא בהערכה ובקביעת אמות מידה לביצוע ([National 5 \(Scotland\) dance curricula](#)). התוכנית בוחנת התקדמות בתחום דעת זה בסקוטלנד בגילים 15-18, והשתתפות בה מקנה בגרות במחול. גם באנגליה וגם בסקוטלנד תוכנית הלימודים עוסקת באופן שווה יחסית בביצוע, ביצירה של מחול ובהבנה של מחול. התלמידים באנגליה יכולים להמשיך לבגרות מורחבת במחול שנתיים נוספות.

במחקר עדכני (Vincent et al., 2021) נמתחה ביקורת על שתי תוכניות הלימוד. החוקרות טענו שבאנגליה תוכנית הלימודים מובנית מאוד, והמורות מתלוננות על חוסר אוטונומיה. לעומת זאת בסקוטלנד תוכנית הלימודים גמישה יותר והאחריות לתכנים מוטלת על המורות. עם זאת היא קובעת אמות מידה ברורות, ומורות חשות שעליהן ללמד בעיקר לקראת הבחינה. לכן בפועל גם האוטונומיה שלהן מועטה. עוד ציינו המחברות ששעות הלימוד של תוכניות הלימודים הללו אינן מספיקות כדי ללמד כהלכה את החומר למבחנים.

להעשרה: ארגונים המשפיעים על לימודי מחול בבריטניה

[UK Dance One](#) - ארגון עצמאי שמטרתו לקדם לימודי מחול בבתי הספר ומחוצה להם. בין השאר הוא מציע לבתי ספר לקבל ממנו תמיכה בלימודי מחול באמצעות [פנייה לתוספות תקציב להוראת ספורט](#). קארי צ'אפל וורוניקה ג'ובינס (Chappell & Jobbins, 2015) טוענים ששיוך תחום הדעת לחינוך הגופני מוביל להתמקדות בטכניקה על חשבון יצירתיות.

[Dance of Academy Royal](#) - ארגון בין-לאומי שמרכזו בבריטניה וקובע אמות מידה להוראת בלט קלאסי. בין השאר עובד הארגון עם 6,000 תלמידים בגילים 11-18 מרקע חברתי-כלכלי נמוך ומעודד אותם להיכנס לעולם המחול בתוכנית [Step Into Dance](#).

[National Association of Teachers in Dancing](#) - ארגון המעודד את הוראת תחום הדעת בבתי ספר.

[Imperial Society of Teachers of Dancing \(ISTD\)](#) - ארגון שתומך במחול מקצועי ומציע בין היתר דוגמאות [לתוכניות לימוד במחול](#) בדגש על אמות המידה הנדרשות. תוכניות לימוד אלו אינן מכוונות למערכת החינוך, אלא לתחרויות מחול לחובבים ולמקצוענים.

גרמניה היא פדרציה שמחולקת ל-15 מדינות (Länder), וכל אחת מהן אחראית לחינוך בתחומה. יש כללים מתווים ברמה הפדרלית, ולצידם אוטונומיה רבה למדינות. הלימודים בבתי הספר הציבוריים בגרמניה הם אחידים עד כיתה ד'. מכיתה ה' מופנים התלמידים לאחד מארבעה סוגים של בתי ספר - שניים מקצועיים (נמוך וגבוה) ושניים עיוניים (נמוך וגבוה). לכל ארבעת הסוגים יש נגיעה למחול, דרך תחום הדעת מוזיקה או חינוך גופני. עם זאת אין מדובר בהכרח ביחידת חובה, ובית הספר יכול לבחור אם ללמדה אם לאו.

במדינת באדן וורטנברג (Baden-Württemberg), למשל, תחום הדעת מוזיקה נלמד בכל סוגי בתי הספר. בכיתה התשיעית והעשירית יש יחידת בחירה ששמה "מוזיקה ותנועה", ונלמדים בה אלמנטים של מחול.

הרציונל של היחידה הוא זה:

התלמידות והתלמידים יכולים לעצב פרויקט מחול שבו הם מקשרים בין תנועות הגוף למוזיקה, ובכך מבטאים את עצמם באמצעות מוזיקה תוך התמודדות רפלקטיבית עם תנועה במרחב. הם יכולים לבצע באופן עצמאי רצפים של תנועות למוזיקה מתקופות ומתרבויות שונות, להציג אותם באימפרוביזציה או לביים קבוצה של רקדנים.

יעדי הלימוד כוללים:

1. שימוש באפשרויות תנועה שונות של הגוף לשם יצירת תנועה במרחב.
2. המרה של מבנים מוזיקליים לתנועות והמצאת מוזיקה לרצפים של תנועות בתהליך אינטראקטיבי.
3. המרה קטעי מוזיקה לרצפים תנועתיים מתאימים.
4. פיתוח כוראוגרפיה והצגתה באופן אישי או באמצעות קבוצת רקדנים.
5. הבחנה בין סגנונות מחול היסטוריים ועכשוויים, ובכלל זה הכרת מקורותיהם והקשריהם ההיסטוריים.
6. חקירה של עולם העבודה של רקדנים, כוראוגרפים ומורים למחול ותיעודו.

דוגמה לשילוב מחול בתחום הדעת חינוך גופני אפשר למצוא בחבל הסאר (Saarland), שבו תוכנית הלימודים בספורט לכיתות ט' כוללת יחידה בשם "יצירה, ריקוד וביצוע" שהרציונל שלה הוא:

1. הרחבת מודעות הגוף (Körperbewusstsein) ותפיסת גוף מובחנת (Körperwahrnehmung) באמצעות אימון.
2. פיתוח איזון, שיווי משקל, קצב ותחושת זמן (Rhythmus-und Zeitgefühl).
3. הכרה של תנועה כאמצעי לביטוי עצמי.

יעדי התוכנית הם:

1. לפתח צורות בסיסיות של תנועה המתייחסות למוזיקה.
2. ליצור חיבורים בין התלמידים באמצעות מחול.
3. לבצע מחול במגוון קצבים וחללים.
4. לרקוד בזוגות ובקבוצות.
5. לפתח יצירתיות במחול (למשל להשתמש בגוף ככלי לביטוי קצב ובאובייקטים ככלי ליצירת קצב, להתאים תנועות ליצירות מוזיקליות).
6. לעבד ריקודים ולבצעם כיחיד או בקבוצה קטנה.

עקרונות העיצוב של היחידה כוללים פיתוח יכולת ביטוי עצמית באמצעות הגוף, מודעות עצמית לתפיסת המחול ופיתוח יכולת לנתח מחול של אחרים; מיקוד באסתטיות; קידום מיומנויות חברתיות; פיתוח רעיונות תאורטיים במחול ומימושם; פעולות מעשיות לקראת הצגה כגון ניסוי, שינוי, עיבוד, דיון משותף וחזרות.

להעשרה: ארגונים ובתי ספר המשפיעים על לימודי מחול בגרמניה

בית הספר הממלכתי לבלט בברלין⁸ - הלימודים בבית ספר זה מתחילים בגיל עשר ואורכים תשע שנים. התלמידים לומדים לבגרות עיונית רגילה וזוכים גם לחינוך מקצועי (vocational) של תשע שנים, שבסופו הם מקבלים תעודת ריקוד מטעם המדינה (state approved stage dancer). בשלוש השנים האחרונות הם לומדים בד בבד במכללה וזכאים לתעודת בוגר באומנות. תלמידים ותלמידות מתקבלים לבית הספר לאחר מיונים. **בית הספר לבלט של המבורג** - בבית הספר לומדים ריקוד שש פעמים בשבוע החל מכיתה ה'. בית הספר משתף פעולה עם גימנסיה קרובה ומציע לתלמידיו בגרות בריקוד לצד בגרות עיונית. בבית הספר לומדים בלט קלאסי מחול מודרני ו-character dance (פולקלור) וכן כוראוגרפיה.

שני מקרים אלו הם של בית ספר יחיד למחול בעיר-מדינה. יש בתי ספר ממלכתיים למחול גם במדינות הגדולות יותר מיחידה של עיר, למשל, **בית ספר מקצועי בנירנברג** שבמדינת בוואריה.

יש גם ארגונים לא ממשלתיים שתומכים בלימודי אומנות, ובכללם לימודי מחול, בשיתוף פעולה עם המדינות המרכיבות את גרמניה. סוזן קויכל ולאורה דומיניק (Keuchel & Dominic, 2011) מנו בשנת 2011 עשרות מוסדות בלתי פורמליים להוראת מחול ומאות להקות מחול של רשויות מקומיות, מקצועיות למחצה.

בשנים 2005-2010 ניסו ארגונים להוראת מחול, בשיתוף הקרן לתרבות של הפדרציה הגרמנית, ליצור **תוכנית הוראה אחידה למחול בגרמניה** ולהציע אותה לרשויות. התוכנית הניבה כמה תוצרים, אולם לא הבשילה לכדי תוכנית לימודים אחידה וכוללת במחול.

8 אחד משני הסוגים של בתי הספר העיוניים שבהם לומדים גם תלמידים בגילים 13-15 נקרא גימנסיה (Gymnasium). אפשר להקדיש את הלימודים בבתי ספר מסוג זה לתחומים ייחודיים ובהם אומנויות ומחול.

צרפת היא דוגמה למדינה ריכוזית שהחינוך הציבורי בה נקבע במידה רבה ברמת המדינה. בצרפת בית ספר יסודי, חטיבת ביניים לגילים 11-14 ותיכון. בתוכנית הלימודים של חטיבת הביניים - [Cycle 4](#) (התוכנית עודכנה בשנת 2020) - לא מופיע תחום הדעת מחול. אולם בתחום הדעת חינוך גופני שתיים מחמש המטרות הלימודיות מתאימות גם למחול:

- פיתוח מיומנויות מוטוריות ולימוד של הבעה עצמית באמצעות הגוף.
- רכישת תרבות גופנית ספורטיבית ואומנותית.

אחד המדדים של החינוך הגופני מתאים גם הוא למחול:

- הבעה עצמית באמצעות הופעה אומנותית או אקרובטית מול קהל.

תוכנית הלימודים מציעה את המחול כאפשרות למידה אחת בתחום החינוך הגופני, מכאן שהדבר נתון להחלטת בית הספר. בפועל נראה שלצוותי ההוראה בחינוך גופני אין די ידע בהוראה של מחול, והם מעדיפים שלא ללמד מחול במסגרת לימודי החינוך הגופני (Duval & Arnaud-Bestieu, 2021).

למרות זאת משרד החינוך מציע את מקצוע המחול כמקצוע הנמצא "[בצומת דרכים של אומנויות ושל תחומי דעת](#)". בתוכנית הלימודים של חטיבת הביניים מתמקד הלימוד במחול ובאומנות בנושא "חופש ותעמולה (1910-1945)", ומוקדש לסרט תיעודי העוסק בריקודים של הקהילה השחורה בשנות ה-40. המטרה של יחידה תאורטית זו להכיר את משמעותם הפוליטית של ריקודים אלו כאמצעים להתנגדות. כמו כן מוצע ללמד על אומנות פוליטית במחול ועל ג'וזפין בייקר. להצעות מצורפים משאבים דיגיטליים. מטרת יחידת הלימוד לאפשר לתלמידים לתאר יצירת מחול, לשייכה לתקופה היסטורית או לתרבות, תוך התבססות על מרכיבי המחול.

התיכון מתחיל בצרפת בגיל 15, ויש ארבעה סוגים של בתי ספר - בית ספר עיוני (lycée général) ושלושה סוגים של בתי ספר מקצועיים. בבית הספר העיוני, ובאחד משלושת הסוגי של בתי הספר המקצועיים (בית הספר המקצועי הגבוה - généraltechnologique), קיימת תוכנית בחירה בתחום הדעת מחול בכל שנות הלימוד (גם בשנה הראשונה, המקבילה לכיתה ט' בישראל).

להלן מתוארת [תוכנית לימודים זו](#):

רציונל:

לימודי המחול מסייעים להעמיק את היכולות ואת ההבנה של התלמידות והתלמידים בתחום. בלב ההוראה נמצא תהליך היצירה, והוא בא לידי ביטוי בהיבטים תאורטיים ומעשיים: בהתנסות בז'אנרים שונים ובמגוון תהליכי יצירה. למרות זאת אין דרישות-קדם הנוגעות ליכולות טכניות או לידע תרבותי בכניסה לכיתה המחול.

שלוש מטרות הלימוד המרכזיות הן:

1. גילוי (découvrir) מגוון של שיטות במחול וביצוע מחול וחקירה שלהן.
2. פיתוח ידע על אומנויות הבמה.
3. פיתוח רפלקציה עצמית (s'interroger) של כל תלמידה או תלמיד על אודות יכולותיהם הכוראוגרפיות וביצועיהם.

הנושא הנלמד בשנה זו נקרא "ריקוד, גישה משתפת" (la danse, une approche plurielle). הלימוד מבוסס על גישה בין-תחומית למחול ודורש מצוות ההוראה לעמת את התלמידות ואת התלמידים עם ידע ועם גישות אסתטיות של ז'אנרים שונים. המטרה היא לסייע להם לזהות סוגיות, להתבונן התבוננות מושכלת במחול ולבנות שיח מנומק סביבו.

הערכת תוצרי הלמידה:

ההערכה בקורס נועדה לסייע לתלמידות ולתלמידים לקבל משוב על מיומנויותיהם. זוהי הערכה מתמשכת, ומפורשת של הלמידה, ועליה להיות מבוססת, לכל הפחות, על המרכיבים האלה:

- כיצד התלמיד יוצר כוראוגרפיה אישית או קבוצתית הקשורה לנושא הלימוד, כיצד הוא מבצע אותה וכיצד הוא מפרש אותה.
- כיצד התלמיד מנתח (analyser), בעצמו או בקבוצה, את הביצועים של רקדן או יוצר מחול (בייחוד על ידי הקלטת וידאו).
- עד כמה התלמיד מצליח לנסח, בכתב או בעל פה, אמירה המדגימה את יכולתו לנתח ריקוד.
- עד כמה הוא מצליח לכתוב את יומן ההתקדמות שלו בעולם המחול, ולהציגו.

וביתר פירוט:

- התנסות בשיטות פעולה שונות של מחול ובמגוון שלבים של תהליך היצירה האומנותית וחקירתם.
- פיתוח חשיבה רפלקטיבית על ביצועי מחול, על שיטות כוראוגרפיות ועל העולם.
- צבירת ידע על אומנויות הבמה: יצירות, מקצועות ואתרים כמו במות ולהקות ידועות.

- הכרת ההיבטים הרגשיים והאקספרסיביים (sensibles et expressives) של הגוף ושליטה בהם.
- הובלה של פרויקט מחול ייחודי, השתתפות בו והצגתו.
- יכולת ניתוח של תהליך היצירה שלהם עצמם, על סמך המסורת התרבותית של המחול.

נושאים ומטרות

תוצאות מקוות של הלימוד

כישורים

גילוי:	יצירה:	מפגש:	רפלקציה:
<ul style="list-style-type: none"> • בניית אבני דרך של אנטומיה ושל תנועות מחול. • בניית מודעות לגוף ביחס למרחב ולזולת. • יכולת להבחין בין ז'אנרים של מחול, והכרת הגישות הטכניות למחול, לצורך העשרת התנועה ואוצר המילים על אודות המחול. • הכרת תהליכי היצירה של כוראוגרפים שונים. 	<ul style="list-style-type: none"> • שימוש במרכיבי התנועה הריקודית השונים ובתהליכי יצירת המחול לצורך העברת כוונה אומנותית (une intention artistique). • שיתוף פעולה עם עמיתים בפרויקט מחול משותף. • הסדרה של תהליך היצירה, שיתוף עמיתים בנקודת המבט של התלמיד והשוואה בין נקודות המבט. 	<ul style="list-style-type: none"> • הפגנת רגישות ופתיחות במפגש עם יצירות שונות. • מיקום יצירות ואומנים בהקשריהם התרבותיים, המדעיים, הפוליטיים והכלכליים. • הבנת הגיוון בנקודות מבט ובגישות כוראוגרפיות והכרה בייחודיות של כל אחת מהן. 	<ul style="list-style-type: none"> • עיסוק ברפלקציה ובניתוח אינדיווידואלי וקבוצתי באשר למקומם של הגוף ושל המחול במגוון חברות. • כתיבת יומן שנתי והצגתו, כדי לשקף את חוויות הלימוד מהמחול, את מחויבות התלמיד ואת מחשבותיו על אודות חוויות שונות הנוגעות למחול (כגון סדנאות אומן, מפגשים עם אומנים, צפייה ביצירות, מופעים וביקור בבמות מחול).

להעשרה: בתי ספר ומיזמים המשפיעים על לימודי מחול בצרפת

בבתי הספר בצרפת, בחטיבת הביניים ובתיכון, נערך הפרויקט הרב-שנתי "DANS(E) au college" ("לרקוד בבית הספר"). במסגרת הפרויקט קיימים מיזמים של המדינה, המחוז (רמת החלוקה האדמיניסטרטיבית השנייה בצרפת), או הרשות המקומית. ראו, למשל, את המיזם בבית הספר ב**פריז** או את זה שב-**Grand Besançon**. בתי הספר יכולים לבחור מבין כמה סוגי פרויקטים, כגון הופעות מחול בפני תלמידי חטיבת הביניים, פיתוח מקצועי של צוותי הוראה בתחום הדעת מחול או קבלת תקצוב לעזרים להוראת מחול בבית הספר.

בצרפת מוצעים לימודים מקצועיים של מחול בבתי ספר המתמחים בכך. אלו הם בתי ספר אקסקלוסיביים המקבלים תלמידים על פי מבחני כניסה (כגון **בית הספר לבלט של האופרה**). בבתי ספר אלו, המיועדים לילדים מגיל שמונה ואילך, לומדים בד בבד לבגרות ולקראת דיפלומה במחול.

במערכת החינוך באסטוניה תשע שנות חינוך חובה: בית ספר יסודי (א'-ו') וחטיבת ביניים (ז'-ט'), וכן בית ספר בסיסי (א'-ט'). כלל בתי הספר פועלים לפי תוכנית לימודים לאומית, אך ביכולתם להתאימה להתמחות בית הספר.

עד לאחרונה לא היה תחום המחול אחד מתחומי הדעת בליבת תוכנית הלימודים הלאומית, אלא מקצוע משני בתחומי הדעת מוזיקה וחינוך גופני. כמו כן ברוב בתי הספר יש להקות מחול עממי. המחול עשה את דרכו לתוכנית הלימודים הלאומית על בסיס תוכנית לימודים שבנה האיגוד האסטוני לחינוך למחול, והוטמעה בחינוך הגופני (התוכנית עודכנה ב-2015). כיום קיימת תוכנית לימודי בחירה במחול.

להלן מוצגת תוכנית הלימודים לכיתות ז'-ט':

רציונל: באמצעות חינוך למחול רוכשים תלמידים ידע אנטומי וידע במגוון סוגי תנועה. משימתו העיקרית של החינוך למחול לסייע להתפתחות הכללית של תלמידים באמצעות למידה מעשית הנוגעת לגוף ולנפש כאחד. הדגש בתחום הדעת הוא על פעילות והתנסות, המסייעות בגיבוש הידע התאורטי הנלמד. בשיעורי ריקוד לומדים ומתרגלים באמצעות תחושה ותנועה. בלימוד משולבים ביטוי עצמי אומנותי, קומפוזיציה, מוזיקה, קצב ומשחק.

החינוך למחול בבית הספר היסודי (כולל כיתות ז'-ט') שואף להקנות לתלמידים:

1. הנאה ממחול ועניין במחול כתחום אומנות.
2. הערכה של מחול כתחום דעת המעשיר את התרבות ואת חיי היומיום; היכרות של מורשת המחול הלאומית והשתתפות בהעברתה לדורות הבאים; היכרות עם תרבויות אחרות וכיבודן.
3. פיתוח של תחושת גוף, מודעות לגוף ושליטה בו לצורך ביטוי עצמי באמצעות מחול.
4. פיתוח יכולות חברתיות, לרבות מיומנויות תקשורת, באמצעות שיתופי פעולה.
5. רכישת ידע וניסיון מעשי באנטומיה ובמגוון שיטות התנועה.
6. הערכת מחול ככלי לפיתוח בריאות נפשית ופיזית ואינטליגנציה רגשית.
7. חשיבה יצירתית ופעולה יצירתית, וכן ביטוי יצירתי באמצעות מחול.
8. הערכה מוסרית ואסתטית.
9. תפיסת המחול כדרך ביטוי בכל מעגלי החיים.

תוצרי הלמידה המצופים בכיתות ז'-ט':

בוגרי תוכנית הלימודים -

1. יוכלו לרכוש שילובי תנועה של טכניקות מחול שונות ולחזור עליהן:
 - 1.1 יכירו עקרונות וטכניקות עיקריות של קומפוזיציה ויוכלו להשתמש בהם, יעריכו יצירות שלהם עצמם ושל עמיתים.
 - 1.2 יוכלו לפתור באופן יצירתי משימות אימפרוביזציה וקומפוזיציה.
 - 1.3 יבחינו באיכויות תנועה שונות וידעו להשתמש בהן.
 - 1.4 ירכשו ידע בסיסי באשר לשרירים ולאימון מאוזן.
 - 1.5 יבינו את החשיבות של תרגילי נשימה ואת הקשר בין נשימה לתנועה.
 - 1.6 יבחינו בין סגנונות מחול שונים ויכירו את הרקע ההיסטורי והתרבותי שלהם.

- 1.7 יכירו וירקדו ריקודים מסורתיים של אסטוניה ושל מדינות אחרות.
2. יעזו לאלתר, להציג רעיונות וליישם בביטויים עצמיים במחול.
3. יצפו במחול, יוכלו לשוחח על מחול ולנמק את עמדותיהם:
- 3.1 יוכלו להבחין בקשרים בין מחול לצורות אומנות אחרות.
- 3.2 ישתתפו בהופעות ובספורים לימודיים בתחום.
4. יקבלו סקירה כללית של המקצועות הקשורים לריקוד ועל הזדמנויות ללמוד ריקוד.
5. ישתתפו ברצון בפעילויות מחול ויעריכו את צורות הביטוי השונות של אומנות המחול.

פעילויות הלמידה בכיתות ז'-ט':

1. הצגת העקרונות והטכניקות העיקריות של קומפוזיציה.
2. פתרון יצירתי של משימות אימפרוביזציה וקומפוזיציה.
3. בדיקת איכויות של סוגים שונים של תנועה.
4. אימון מודע ומאוזן של השרירים.
5. תרגילי נשימה ולימוד כיצד להשתמש בנשימה נכונה תוך כדי תנועה.
6. פיתוח זיכרון תנועתי, קואורדינציה ושיווי משקל באמצעות טכניקות מחול שונות.
7. למידה של תולדות המחול וסגנונות שונים, דיון ברקע התרבותי של סוגי מחול.
8. תשומת לב לקשרים בין מחול לאומנויות אחרות.
9. מתן הזדמנויות לביקור במופעים וארגון סיורים לימודיים.
10. מתן אפשרות לפרסום דעות אישיות מנומקות בנוגע למחול.

בכיתות ז'-ט' ההתמקדות היא בהעמקת החשיבה העצמאית בריקוד, תמיכה בביטוי עצמי יצירתי ובהמשך פיתוח ויישום של יכולות התלמידים בפעילויות ריקוד (שהחלו בכיתה ג'). תשומת לב מיוחדת ניתנת לתחום הקומפוזיציה. ביצירת כוראוגרפיה קבוצתית על המורות והמורים לשים לב למיקום הרקדנים בחדר, לתזמון הפעילות, לרמות, לכיוונים, ובמידת הצורך למציאת מוזיקה מתאימה (או צלילי רקע אחרים).

במשימות אימפרוביזציה התלמידים מכוונים להשתמש באיכויות שונות של תנועה. בשל השוני בהתפתחות המגדרית של השלד והשרירים (תנועתיות, כוח וגמישות), התרגילים הגופניים של בנות ובנים שונים זה מזה באופיים ובעוצמתם.

באמצעות אימון שיטתי במחול נוצר הרגל לשמור על הבריאות. תשומת לב לנשימה מלמדת להתרכז ומסייעת בשמירה על שלמותו הנפשית והפיזית של התלמיד. שימוש בסגנונות ריקוד שונים מפתח יכולת תנועה, זיכרון תנועתי, קואורדינציה ושיווי משקל.

עבודה זוגית וקבוצתית יוצרת את התנאים להופעתם של יחסי אמון ולהתפתחות חברתית ורגשית. תרבויות, תקופות, סגנונות וז'אנרים עכשוויים נלמדים בשיעורי היסטוריה של הריקוד באמצעות התנסות מעשית ופעילויות אחרות.

מחול מזוהה עם צורות אומנות אחרות ופרויקטים יצירתיים כוללים שיתוף פעולה עם אומנות חזותית, מולטימדיה, תיאטרון ותחומים אחרים. תלמידים משתתפים באירועי מחול: הופעות, קונצרטים, סדנאות, פרויקטים יצירתיים או ריקודים

קבוצתיים. כאשר צופים בריקוד ודנים בו, ההסתמכות על אוצר המילים של הריקוד נעשית חשובה יותר בגיבוש דעה על הריקוד ובהצדקתה.

כדי לשמור על המשכיות תרבותית ולפתח תחושת זהות לאומית, מודגשת מסורת המחול המקומית (ריקוד בתרבות המסורתית, מסורת מסיבות הריקוד באסטוניה), לצד תרבות מחול בין-לאומית (ריקודי עמים, יצירות של כוראוגרפים שונים, פסטיבלים וכדומה).

הערכת תוצרי למידה:

בחינוך למחול הערכת תוצרי הלמידה מספקת משוב על היכולת ועל ההתפתחות האינדיווידואלית של כל תלמיד ותלמידה; היא משמשת נקודת מוצא ללמידה לאורך זמן (הערכה מעצבת), מעוררת את התלמידים ומניעה אותם לשיפור תוצאותיהם ולהתפתחות עצמית.

בהערכת יישום הידע ומיומנויות התלמיד בפעילויות ריקוד מובאים בחשבון תוצרי הלמידה המבוקשים. ההערכה מתייחסת לכל מרכיבי החינוך למחול: ריקוד, קומפוזיציה, דיון במחול וידע בתולדות המחול. כמו כן מובאות בחשבון תכונות אישיות של התלמיד והשתתפותו בפעילויות שונות. תוצאות הלמידה מוערכות גם באמצעות משוב מספרי ומילולי בעל פה של המורה (נוסף על המשוב הכתוב). בחינוך למחול מומלץ להשתמש בהערכה בעל פה ובכתב המבוססת על תהליך או על משוב. על הטפסים לבדיקת תוצאות הלמידה להיות מגוונים. על התלמידים לדעת מה מעריכים, מתי מעריכים, באילו כלי הערכה משתמשים ומהן אמות המידה להערכה. בכיתה השביעית עד התשיעית מוערכים בעיקר הידע בטכניקות ריקוד שונות ויישומו המעשי באופן יצירתי, תוך שימוש נכון בגוף.

מקצוע המחול מוזכר גם בתוכנית הלימודים של תחום הדעת חינוך גופני. כך נכתב בה: התלמידים לומדים על מסורות של תנועה, ספורט ומחול ועל הקשר של תנועה לשדות תרבות שונים [...] התלמידים מבטאים עצמם באמצעות תנועה ומחול. בכיתה השביעית עד התשיעית בבית הספר התלמידים לומדים על "מחול כדרך לביטוי עצמי" וכן "על תפקידם של רקדניות ורקדנים בשימור מורשת תרבותית ובהעברתה".

כמו כן מוזכר מקצוע המחול בתוכנית הלימודים של תחום הדעת מוזיקה: התלמידים לומדים להכיר ריקודי עם אסטוניים ולהביע עצמם באמצעות ריקודי עם מאסטוניה ומעמים אחרים.

להעשרה: ארגונים המשפיעים על לימודי מחול באסטוניה

האיגוד האסטוני לחינוך למחול - האיגוד כולל את כלל המורות, המורים, היוצרות והיוצרים במחול במדינה. האיגוד הוציא לאור **חוברת עקרונות להוראה בלתי פורמלית למחול** (2021). החוברת מציגה דרכים להעצים את תלמידי המחול ולמשוך אוכלוסיות רחבות לריקוד, ובה בעת דרכים לניתוב רקדנים מצטיינים לקריירה של מחול. אחת ממטרות החוברת להנגיש את תחום המחול לקובעי המדיניות, כדי להמשיך לקדמו. מטרה נוספת היא לסייע לתלמידות, לתלמידים ולהורים לחבר בין הלימודים הבלתי פורמליים במחול ללימודים הפורמליים.

טבלה מסכמת: הוראת מחול

ארצות הברית	בריטניה	גרמניה	צרפת	אסטוניה
<p>לא נקבעו מטרות לתוכנית, וכל בית ספר מנסח אותן בעצמו. עם זאת אמות מידה לאומיות מוצעות לבתי הספר.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית מחול הוא חלק מהחינוך הגופני ואין לו מטרה משלו.</p> <p>בכיתה התשיעית - תוכנית הלימודים נועדה לפתח את היכולת היצירתית, הפיזית, הרגשית והאינטלקטואלית של התלמידים. מבנה התוכנית נועד לגשר בין הלימודים בכיתות הנמוכות ללימודי בגרות במחול, ומדגיש את ההיבטים המעשיים של המחול גם עבור מי שלא רקדו לפני כן.</p>	<p>אין תוכנית אחידה. מטרות משותפות לתוכניות שנמצאו הן:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הכרה של תנועה כאמצעי לביטוי עצמי. 2. ביטוי עצמי במחול. 3. עיצוב פרויקט מחול. 	<p>בכיתה השביעית והשמינית המטרה היא להנגיש לתלמידים ידע תרבותי היסטורי.</p> <p>בכיתה התשיעית המטרות הן:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. גילוי של מגוון שיטות במחול ובביצוע מחול וחקירתן. 2. פיתוח ידע על אומנויות הבמה. 3. פיתוח רפלקציה עצמית על אודות היכולות הכוראוגרפיות והביצועים. 	<p>סיוע להתפתחות הכללית של תלמידים באמצעות למידה מעשית הנוגעת לגוף ולנפש.</p>
<p>אין מבנה קבוע לתוכנית. כל בית ספר או מחוז בונים בעצמם את התוכנית על פי אמות המידה שהמדינה פרסמה.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית אין מבנה לתוכנית. עצם קיומה ובנייתה הוא באחריות בית הספר.</p> <p>בכיתה התשיעית התוכנית בנויה על ציר של הוראת טכניקה וקומפוזיציה מצד אחד, וניתוח של יצירות מצד שני.</p>	<p>אין מבנה קבוע לתוכנית. היא יכולה להיות חלק מתחום הדעת מוזיקה או מחול, והדגשים ישתנו בהתאם.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית התוכנית תאורטית ומצומצמת נלמדת כחלק מתחום הדעת היסטוריה ותחום הדעת סוציולוגיה. בכיתה התשיעית התוכנית בעיקר מעשית. התאוריה נלמדת ביחס לטכניקה.</p>	<p>אין מבנה קבוע לתוכנית.</p>
<p>העקרונות הכלליים של הוראת המחול הם הוראה של טכניקה, יצירתיות בהופעה, יצירתיות בכוראוגרפיה והבנה של מחול בהקשריו.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית: ביצוע של מחול במגוון ז'אנרים וסגנונות תוך שימוש בטכניקות ריקוד מתקדמות כחלק מתחום הדעת חינוך גופני.</p> <p>בכיתה התשיעית: הוראה מעשית של מחול וניתוח יצירות מוקלטות כדי להקנות ידע ולעורר השראה.</p>	<p>[בתוכנית בחבל הסאר]:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. פיתוח יכולת ביטוי עצמית באמצעות הגוף, מודעות עצמית לתפיסת המחול ויכולת ניתוח בתחום. 2. מיקוד אסתטי. 3. קידום מיומנויות חברתיות. 4. פיתוח רעיונות תאורטיים במחול ומימושם. 5. פעולות מעשיות לקראת הופעה, כגון עיבוד וחזרות. 	<p>בכיתה השביעית והשמינית: הוראת היסטוריה ותרבות של מחול.</p> <p>בכיתה התשיעית: גישה בין-תחומית למחול המציגה לתלמידות ולתלמידים ז'אנרים שונים, כדי לסייע להם לזהות סוגיות, לנתח מחול ניתוח מושכל ולבנות סביבו שיח מנומק.</p>	<p>התמקדות בהעמקת החשיבה העצמאית בריקוד. תמיכה בביטוי עצמי יצירתי ופיתוח וישום של יכולות התלמידים בפעילויות ריקוד.</p>

מטרות התוכנית

מבנה התוכנית

עקרונות התוכנית

אסטוניה	צרפת	גרמניה	בריטניה	ארצות הברית
<p>1. הצגת העקרונות והטכניקות העיקריות של קומפוזיציה.</p> <p>2. כתרון יצירתי של משימות אימפרוביזציה וקומפוזיציה.</p> <p>3. בדיקת איכויות של סוגים שונים של תנועה.</p> <p>4. אימון מודע ומאוזן של השרירים.</p> <p>5. תרגילי נשימה ולימוד כיצד להשתמש בנשימה נכונה תוך כדי תנועה.</p> <p>6. פיתוח זיכרון תנועתי, קואורדינציה ושייוי משקל באמצעות טכניקות מחול שונות.</p> <p>7. למידה של תולדות המחול וסגנונות שונים, דיון ברקע התרבותי של סוגי מחול.</p> <p>8. תשומת לב לקשרים בין מחול לאומנויות אחרות.</p> <p>9. מתן הזדמנויות לביקור במופעים וארגון סיורים לימודיים.</p> <p>10. מתן אפשרות לפרסום דעות אישיות מנומקות בנוגע למחול.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית: לימוד מקומו של המחול מתוך התייחסות למחאת השחורים בשנות ה-40.</p> <p>בכיתה התשיעית: 1. גילוי: טכניקה, מודעות לגוף, הכרה של ז'אנרים וסגנונות, הכרה של כוראוגרפים.</p> <p>2. יצירה: יצירת מחול אישית, יצירת מחול קבוצתית ורפלקציה משותפת של הקבוצה עליהן.</p> <p>3. מכגש: היכרות עם הקשרים שונים של מחול, הבנה של נקודות מבט שונות של כוראוגרפים ופתיחות ללמידה בנושאים אלו.</p> <p>4. רפלקציה: מודעות לעצמי הרוקדת, למחול ולמקומו בתרבות. כתיבת יומן התקדמות שנתית.</p>	<p>מטרות משותפות לשתי התוכניות:</p> <p>1. שימוש בגוף לשם יצירת תנועה במרחב.</p> <p>2. המרה של מבנים מוזיקליים לתנועות והמצאת מוזיקה לרצפים של תנועות.</p> <p>3. המרה של קטע מוזיקלי לרצף תנועתי מתאים.</p> <p>4. פיתוח כוראוגרפיה והצגתה באופן אישי או באמצעות קבוצת רקדנים.</p> <p>5. הבחנה בין סגנונות מחול היסטוריים ועכשוויים, ובכלל זה הכרת מקורותיהם והקשריהם ההיסטוריים.</p> <p>6. חקירת עולם העבודה של רקדנים, כוראוגרפים ומורים למחול, ותיעודו.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית תוכני הלימוד באחריות בית הספר. הדגש הוא על טכניקה.</p> <p>בכיתה התשיעית: שלושת תחומי הליבה הם ביצוע, כוראוגרפיה והערכה. כמו כן נלמדת בתוכנית אנתולוגיה של שש יצירות מוקלטות, וכל תחומי הליבה בתוכנית הלימודים במחול מתייחסים אליהן.</p>	<p>1. גילוי: המשגה של רעיונות אומונותיים.</p> <p>2. תכנון: ארגון רעיונות ועבודות אומונותיות ופיתוחם.</p> <p>3. שיפור: שיפור והשלמה של יצירת מחול.</p> <p>4. הבעה: בחירה של עבודה אומונותית להצגה, ניתוחה ופירושה.</p> <p>5. גילום: פיתוח טכניקות אומונותיות לצורכי הופעה, ושכלולן.</p> <p>6. הופעה: העברת משמעות באמצעות מחול בפני קהל.</p> <p>7. ניתוח: תפיסה של עבודה אומונותית במחול וניתוחה.</p> <p>8. פרשנות: פירוש של כוונה ושל משמעות בעבודת המחול האומנותי.</p> <p>9. הערכה אומונותית: שימוש באמות מידה להערכת עבודה אומונותית.</p> <p>10. סינתזה: חיבור סוגי מידע והתנסויות אישיות כדי לחוות מחול.</p> <p>11. התייחסות: חיבור המחול להקשרו החברתי, התרבותי וההיסטורי כדי להעמיק את הבנתו.</p>

אסטוניה	צרפת	גרמניה	בריטניה	ארצות הברית
<p>1. רכישת שילובי תנועה של טכניקות מחול שונות וחזרה על השילובים.</p> <p>2. יכולת לאלתר, להציג רעיונות וליישמם בביטויים עצמיים של מחול.</p> <p>3. יכולת לצפות במחול, לשוחח על מחול ולנמק עמדות באשר למחול.</p> <p>4. קבלת סקירה כללית על מקצוע הקשור לריקוד (כגון אקרובטיקה, תיאטרון ועוד) ועל הזדמנויות ללמוד ריקוד בבתי הספר ובמוסדות השונים.</p> <p>5. השתתפות ברצון בפעילויות מחול ויכולת להעריך את צורות הביטוי השונות של אומנות המחול.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית: היכרות עם ידע היסטורי ותרבותי נלמד.</p> <p>בכיתה התשיעית:</p> <p>1. הכרת ההיבטים הרגשיים והאקספרסיביים של הגוף ושליטה בהם.</p> <p>2. הובלה של פרויקט מחול ייחודי, השתתפות בו והצגתו.</p> <p>3. יכולת ניתוח של תהליך היצירה של התלמידה עצמה, על סמך המסורת התרבותית של המחול.</p>	<p>הישגים משותפים לשתיה התוכניות:</p> <p>1. פיתוח צורות בסיסיות של תנועה המתייחסות למוזיקה.</p> <p>2. ביצוע מחול במגוון מקצבים וחללים</p> <p>3. פיתוח יצירתיות במחול.</p> <p>4. התאמת תנועות ליצירות מוזיקליות</p> <p>5. עיצוב פרויקט מחול.</p>	<p>בכיתה השביעית והשמינית: לא נקבעו הישגים שיש להשיג. ככל הנראה הדגש הוא על טכניקה.</p> <p>בכיתה התשיעית: ביצוע: על התלמידות והתלמידים לפתח ידע, הבנה וכישורים וליישמם בריקוד סולו של דקה לפחות ובדואט או טריו של שלוש דקות לפחות.</p> <p>כוראוגרפיה: על התלמידים ללמוד כיצד להגיב באופן יצירתי לגירוי ייצוגי, ולהטמיע אותו בכוראוגרפיה של הריקוד השלם שלהם. הריקוד שנוצר חייב להיות סולו שאורכו שתיים עד שתיים וחצי דקות, או ריקוד קבוצתי שאורכו שלוש עד שלוש וחצי דקות לשניים עד חמישה רקדנים.</p> <p>הערכה לריקוד: במבחן בכתב - ואגב שימוש במונחים מתאימים מעולם המחול - על התלמידים לנתח, לפרש ולהעריך באופן ביקורתי את עבודתם כפי שהיא באה לידי ביטוי בביצועים ובכוראוגרפיה, וכן להפגין את הידע וההבנה שלהם במחול בהקשר של שש העבודות באנתולוגיה.</p>	<p>1. הבנת מקורות ההשראה של כוראוגרפים.</p> <p>2. היכרות עם מרכיבי המחול, מבני הריקוד והאמצעים הכוראוגרפיים המשמשים נקודות מוצא ביצירה.</p> <p>3. הבנה כיצד כוראוגרפים מנתחים את עבודתם, מעריכים, משכללים ומתעדים אותה, כדי להעביר את כונתם לקהל.</p> <p>4. הבנה כיצד רקדניות ורקדנים מעבירים כוונה אומנותית.</p> <p>5. הבנה כיצד רקדנים ורקדניות מכינים עצמם להשתמש בקשר הגוף-נפש לצורך הבעה של ביטוי אומנותי.</p> <p>6. הבנה כיצד היכולת האומנותית של רקדניות ורקדנים באה לידי ביטוי במהלך ביצוע העבודה.</p> <p>7. מענה על השאלה "איך מבינים ריקוד?"</p> <p>8. יכולת לפרש מחול מתוך שמביאים בחשבון את הכוונה, המשמעות, והביטוי האומנותי, כפי שהם מועברים באמצעות שימוש בגוף ובאמצעות יסודות של המחול, הטכניקה, מבנה הריקוד והקשרו.</p> <p>9. הכרה של אמות המידה המשתנות במגוון של סוגי מחול, סגנונות ותרבויות כדי להעריך מחול.</p> <p>10. התנסות באופן שבו חוויות אישיות וידע על אודות מחול והקשריו משולבים ליצירת משמעות אישית.</p> <p>11. יצירת אוריינות מחול, כדי לחבר כל יצירת מחול להקשריה החברתיים, התרבותיים, ההיסטוריים והקהילתיים.</p>

צ'אפל וג'ובינס (Chappell & Jobbins, 2015) מציינים בספרם כמה נושאים שיש לתת עליהם את הדעת בבניית תוכנית לימודים למחול. לצורך הנוחות הם מוצגים כאן כקטבים מנוגדים בצירים שונים (אפשר למקם כל מדינה על פני הצירים):

קידום מצוינות	↔	קידום היכרות רחבה ומכילה ⁹ עם תחום המחול
קידום ענפי מחול מערביים	↔	קידום מחול מקומי או עממי
ריקוד כפעילות של היחיד (טכניקה, נפש וגוף)	↔	ריקוד כפעולה של קבוצה (תקשורת, שיתוף פעולה)
הסתמכות על התוויה מגבוה	↔	הסתמכות על ניסיון המורות
יצירת אמות מידה לקביעת מטרות ההוראה	↔	הצבעה על תוצאות רצויות של ההוראה
התמקדות בטכניקה ובביצוע	↔	התמקדות בתאוריה, בקומפוזיציה ובניתוח
התמקדות במה שקל למדוד	↔	התמקדות במה שהכי חשוב במחול
אומנות לשם אומנות	↔	אומנות לצורך שיפור מיומנויות המאה ה-21

נושאים אלו משתקפים ומוטמעים בתוכניות הלימודים באופן הזה:

היכרות רחבה לעומת מצוינות - בתוכניות בבריטניה ובצרפת הדגש הוא על היכרות רחבה עם תחום המחול (ולא על מצוינות במחול); על ניתוח וקומפוזיציה (ולא על טכניקה וביצוע). ייתכן שהדבר נובע מכך שתוכנית הלימודים הוחלה במדינות אלה בחטיבת הביניים בלי שנלמדה בשלבים מוקדמים יותר. היעדר ניסיון קודם מקשה על התלמידים לפתח מצוינות, בפרט בטכניקה וביצוע.

לכן צוותי הוראה מתקשים לקדם במסגרת התוכנית מצוינות במחול, ופונים להיכרות רחבה ומכילה של תחום זה. מסיבה זו, אף שההתמקדות המסורתית בתחום המחול היא בטכניקה ובביצוע, מדינות אלו מתמקדות בניתוח ובקומפוזיציה, שקל יותר להקנותם לתלמידות ולתלמידים חסרי ניסיון קודם במחול.

סטנדרטיזציה בהערכת תלמידים בחינוך - סטנדרטיזציה דורשת מדידה, ועל כן בחלק מהמדינות שנבדקו, ובראשן ארצות הברית ובריטניה, ההתמקדות היא בהיבטים המדידים של תחום הדעת מחול (למשל בחינת מספר הסגנונות שהתלמידה התייחסה אליהם, אורכו של ריקוד הסולו שביצעה או מספר המאפיינים ההבעתיים שהשתמשה בהם), תוך ניסיון לגלם בהם גם את מהות המחול, הקשה מעצם טבעה למדידה, ומתגלה, למשל, בהבעה, בהעברת הכוונה האומנותית ובאיכות התנועה.

9 הכלה בהוראת מחול כוללת היכרות עם סוגים שונים של מחול, גם מחול לא מערבי; סוגים שונים של מקצועות המחול כמו היפ-הופ; התנסות של תלמידים שונים כגון תלמידים דתיים-מסורתיים הרוקדים בהפרדה ועוד.

אומנות לשמה לעומת פיתוח כישורים - התלבטות זו עולה בכל המדינות שנבחנו, שכן לימוד מחול לשמו נתפס כמנוגד להקניה של כישורי חיים באמצעות המחול כתחום דעת נפרד במערכת החינוך. אסטוניה נמצאת בקצה הטווח בעניין זה, ותחום הדעת בה נלמד לשם האומנות, כלומר נועד לקדם את תחום המחול ולהתקדם בו. לעומת זאת בצרפת הדגש הוא על האופנים שבהם התחום מסייע לתלמידים להשתלב בחטיבת הביניים ולפתח את כישורי המאה ה-21.

עיצוב הלמידה והמעקב אחר הלמידה - בבריטניה, בגרמניה ובצרפת תוכניות הלימודים הן שמעצבות במידה רבה את הלמידה, וצוותי ההוראה נדרשים בעיקר לעקוב אחריה. לעומת זאת נראה שבאסטוניה ובארצות הברית תוכנית הלימודים מתוות רק את מסגרת הפעולה, ורבות מההחלטות הנוגעות לה נתונות בידי צוותי ההוראה.

תוכן התוכניות והאחידות ביניהן - כל התוכניות שנבדקו מבקשות להעמיד קנון של לימודי מחול, ללא הקשר מפורש של ז'אנר מחול או של סגנון באותו ז'אנר. התוצאה היא במידה רבה מבנה ללא תוכן. למשל, תלמידים נדרשים להכיר היבטים אקספרסיביים של הגוף, וכן את ההבדלים בין ז'אנרים שונים של מחול, אך ההחלטה אילו ז'אנרים יילמדו נשארת בידי המורה. על כך כתבה כוף (2015) כי בבניית תוכניות הלימודים יש לבחון מה צוותי ההוראה יודעים ויכולים ללמד, כי הם שקובעים בפועל את התוכן שנותן משמעות למבנה תוכניות הלימודים.

בצרפת ניסו לעקוף קושי זה על ידי הוספת יצירות מוקלטות לתוכנית הלימודים, אולם ברור שצוותי ההוראה נדרשים להדריך את התלמידות ואת התלמידים בהתנסות במחול, כלומר בביצוע, ולא רק בצפייה במחול. בצרפת גם נעשה שימוש במונחים מתחום המחול במסגרת הדרכת צוות ההוראה להשתמש בשיח פדגוגי, אם כי בהצלחה חלקית בלבד.

דוגמאות לחוסר הבהירות הן הנחיות שעל התלמידים "להשתמש במרקם תנועתית", לענות על השאלה "כיצד מבינים מחול" או להציג כיצד הם "משתמשים בקשר גוף כדי להביע רעיון אומנותי", למרות שאין תשובות סדורות באף אחת ממשימות אלו והנחיות האלו מבלבלות. על כן השימוש בשיח פדגוגי סטנדרטי שנהוג בתחומי דעת אחרים לא מתאים לתחום המחול והתוצאה היא חוסר בהירות במושגים.

קידום ענפי מחול מערביים לעומת קידום ענפי מחול מקומיים-עממיים - בכל המדינות שנבדקו הז'אנרים של המחול שנלמדים הם רובם ככולם מערביים (בעיקר בלט ומחול מודרני ועכשווי). באסטוניה מוזכר גם ריקוד פולקלור, אך לא לומדים אותו בבית הספר כחלק מתוכנית הלימודים.

- Bonbright, J. (2011). Threats to dance education: Our field at risk. *Journal of Dance Education, 11*(3), 107-109.
- Chappell, K., & Jobbins, V. (2015). Partnerships for creativity: Expanding teaching possibilities. In C. Svendler Nielsen & S. Burrige (Eds.), *Dance education around the world: Perspectives on dance, young, people and change* (pp. 149-160). Routledge.
- Duval, H., & Arnaud-Bestieu, A. (2021). Comment et par qui la danse en éducation prépare-t-elle les jeunes aux défis de demain? Perspectives de la France et du Québec pour l'horizon 2030. *Questions Vives. Recherches en éducation, (35)*.
- Groves, K. J., & Groper, M. L. (2015). Stepping into Skin: Expanding empathy through dance. In C. Svendler Nielsen & S. Burrige (Eds.), *Dance education around the world: Perspectives on dance, young, people and change* (pp. 127-130). Routledge.
- Keuchel, S., & Dominic, L. (2011). Arts education in Germany – Fact finding mission Nr.1:[German resources and structures of out-of-school arts education provision](#).
- Koff, S. R. (2015). Applied dance curriculum: A global perspective. In C. Svendler Nielsen & S. Burrige (Eds.), *Dance education around the world: Perspectives on dance, young, people and change* (pp. 3-10). Routledge.
- Meiners, J., & Garrett, R. (2015). An Australian dance curriculum for social justice: Potentials and possibilities. In C. Svendler Nielsen & S. Burrige (Eds.), *Dance education around the world: Perspectives on dance, young, people and change* (pp. 11-21). Routledge.
- Miller, B. M. (2021). [Barriers to dance education: An exploration into the beliefs of dance educators and non-dance familiars on dance and its place in the public-school System](#). Unpublished thesis dissertation, University of Northern Colorado.
- Stinson, W. S. (2015). Rethinking standards and assessments. In C. Svendler Nielsen & S. Burrige (Eds.), *Dance education around the world: Perspectives on dance, young, people and change* (pp. 107-116). Routledge.
- Svendler Nielsen, C., & Koff, S. R. (2017). [Exploring identities in dance proceedings from the 13th World](#). Congress of Dance and the Child International.
- Svendler Nielsen, C., & Burrige, S. (Eds.). (2015). *Dance education around the world: Perspectives on dance, young, people and change*. Routledge.
- Vincent, L., Timmons, W., & Mulholland, R. (2021). The challenges of providing a quality certificated dance education within secondary schools—findings from a comparative study exploring the experiences of eight English and Scottish dance teachers. *Research in Dance Education, 22*(1), 38-55.
- Winner, E., Goldstein, T., & Stéphan V. L. (2013). Art for Art's Sake? Overview. OECD Publishing.

תודות

תהליך הכתיבה של דוחות מת"ת כולל ליווי אורך של חוקרת מלווה, לצד קבלת חוות דעת מחוקרים מומחים חיצוניים לצורך כתיבת דוח מקיף המותאם לשדה החינוך בישראל והולם את צורכי הגוף המזמין. רבות מן ההערות שקיבלנו הוטמעו בדוח זה. הערות כלליות על הדוח שולבו בחלק מחוות הדעת.

תודה לד"ר יונת רוטמן מלהקת המחול הקיבוצית ובית האמנויות עמק יזרעאל, אשר ליוותה את כתיבת הדוח, ובהערותיה הטובות תרמה להבניית הדוח ולהעשרתו. תודה להילה קובריגרו פנחסי, מפמ"ר מחול, ולד"ר אסף שטיין, מנהל תחום ייעוץ מדעי בלשכת המדענית הראשית במשרד החינוך, על ההכוונה בכתיבה. תודה מקרב לב גם למומחיות שסייעו במתן חוות הדעת: ד"ר רנה בדש מאוניברסיטת תל אביב ומהמכללה האקדמית גליל מערבי וד"ר ילי נתיב מהמכללה האקדמית אונו ומכללת וינגייט-לוינסקי לחינוך.

חוות דעת

הערות כלליות הנוגעות לתפיסת המחול בתוכניות השונות

הסקירה מקיפה ומשרטטת את המגמות בכל מדינה ומדינה על פני הצירים הנושאים בתוכנית הלימודים. הדוח נותן תמונה חשובה ומציב מראה המאפשר להתבונן במערכת החינוך למחול שהתפתחה במדינת ישראל. אין להתייחס לדוח זה בנפרד מהדוח הקודם שחיבר ליטמנוביץ ועסק באתור ברוכי כישרון במחול.

אחד הדברים הבולטים כמעט בכל התוכניות - למעט המקרה הבריטי - הוא היעדר שימוש מובחן במושג טכניקה, או הימנעות מכוונת משימוש במושג זה. בולט גם היעדרה של התייחסות מפורשת לסוגי הטכניקות המקובלות בהכשרת רקדנים במערב (למשל בבלט ובמחול מודרני עכשווי לסוגיו) ולא-העמדת הטכניקה כמרכיב מרכזי, מועדף והיררכי בחינוך למחול.

לצד זאת מעניין לראות כי רוב התוכניות פורשות באופן לא ליניארי את המיומנויות המושגות באמצעות המחול, וברוב התוכניות נעשה שימוש במושגים כמו מודעות גוף, אלתור ויצירתיות, ביטוי, כישורים חברתיים, כישורים אסתטיים, חשיבה ביקורתית והבנת הקשרים תרבותיים, היסטוריים, מקומיים וגלובליים.

עוד עולה מסקירת התוכניות העמדתם של כישורי יצירה, אלתור וכוראוגרפיה במרכז הלמידה. דוגמה מעניינת היא התוכנית הבריטית, שנוקטת מעין מהלך הפוך - מתחילה בתוצר הסופי של יצירת מחול נתונה והולכת לאחור בדרך של פירוק. בפירוק מושם דגש הן על הבנת החומרים והכלים הכוראוגרפיים הן על ביצוע ועל הבנת ההקשרים המידיים והתרבותיים של כל יצירה, אם כי היבטים אלה נוכחים גם בשאר התוכניות.

ניכר שברוב התוכניות הכף נוטה בבירור לגישה חינוכית דמוקרטית, ליברלית, מכלילה ורב-תרבותית, שהדגש בה על ערכים חינוכיים וחברתיים, ולא על קידום מצוינות או מקצוענות

במחול. גישה זו מעידה על תזוזה מעניינת באופן שבו אנשי ונשות חינוך למחול תופסים את המתרחש בשדה המחול המקצועי ובאופן שבו הם חושבים על השתקפותו בזירת החינוך למחול, המכינה ומצמיחה את אנשי ונשות המחול של העתיד.

דברים אלו עולים בקנה אחד עם השיח העכשווי בתחום החינוך למחול בכמה היבטים:

- בְּניסיון להרחבת המסגרת התרבותית ולפירוק היררכיות הגמוניות של מחול מערבי ובצורך בהכנסה של תוכני ואופני לימוד ואימון מז'אנרים לא מערביים או פופולריים במחול.
- בהתאמה לגישות פדגוגיות סומטיות, שמדגישות חוויה חושית והתנסות גופנית, ולא למידה צורנית ותחרותית.
- בתפיסה של רקדנים כיוצרים, השכיחה כיום במסגרות ההשכלה הגבוהה ובלהקות.
- בשילוב בין פרקטיקה לתאוריה, בין פעילות של ריקוד ליצירה של ריקוד, וביכולת לנסח את הפעילויות הללו במילים, לכתוב יומן, להעניק משוב והערכה מעצבת ולעשות רפלקציה.

קביעת אמות מידה להערכת תוכניות במחול

ראוי לציין שבמדינת ישראל התפתחה במשך שנים תוכנית לימודים למחול שאינה נופלת בערכה מאף אחת מהתוכניות שהוצגו בדוח. ניכר שהידע הפדגוגי של מנסחות התוכנית הציב את ישראל כאחת המדינות הבולטות בעולם שפועלת בהן תוכנית ללימודי מחול מקצועית וטובה בחסות משרד החינוך. עם זאת השאלה מה טוב ומה לא טוב בתוכנית ללימודי מחול היא גם שאלה של טעם והשקפה, וקביעת אמות מידה היא תמיד בהשוואה לתוכניות אחרות - מכאן החשיבות הרבה שאני רואה בדוח זה.

כדאי שגם תוכניות ההוראה-למידה בישראל ילוו בהיצע של יצירות מחול לצפייה המותאם לגיל הצופים, ובמחווה לצפייה מושכלת. המחווה יצייד את המורים ואת המנחים בארגז כלים לבחירת מופעים ומפגשים המתאימים לגיל הצופים, למיומנויותיהם וליכולתם לעבד את המוצג בפניהם.

השוואה לתוכניות בישראל

הדוח מאיר את ייחודיותן של מגמות המחול בישראל ביחס לשאר המדינות. המיפוי והצירים המרכזיים המפורטים בדוח יאפשרו לחדד ייחודיות זו. הדוח ישמש כלי חשוב לשינוי ולשיפור התוכנית לחטיבת הביניים שנכתבת בעת הזו.

ההבדל העיקרי שנמצא בין ישראל לבין המדינות שנבחנו בדוח נוגע להתמקצעות במחול. בישראל נוצר יצור כלאיים מוצלח שמטרתו לעשות שני דברים מנוגדים לכאורה: ללמד ידע טכני מקצועי (שבמינונים גבוהים אפשר להגיע באמצעותו ליכולות ביצועיות טכניות גבוהות); וללמד לימודי יצירה ותאוריה במינונים נמוכים, ובכך להפוך את תוכנית הלימודים לעממית ומתאימה יותר לקהל הרחב, אשר לא בהכרח יתמקצע בתחום הטכני של המחול.

אחד הדברים הבולטים בתוכניות בארצות הברית, באנגליה, בצרפת ובגרמניה הוא ההפרדה בין התוכניות המקצועיות (שהן סלקטיביות) לבין התוכניות הציבוריות (שהן סלקטיביות פחות): רוב התוכניות מיועדות לקהל הרחב, שהוא מקצועי פחות, ולכאורה שואפות להקנות ידע הוליסטי - ניתוח מחול, ביצוע ויצירה, לצד מינון גבוה של לימודי תאוריה. רוב המחקרים שנסקרו רואים במחול מקצוע שעשוי להעשיר את הידע, ולא לימוד טכני בלבד.

נראה שתפיסות אלו של הוראת מחול לקהל הרחב מתאפשרות במדינות אלה מכיוון שפועלים בהן גם מוסדות מחול ותיקים שמיועדים למצטיינים במחול (כגון האופרה בפריז, הרויאל אקדמי בלונדון, התוכנית בהמבורג וכן בית הספר ג'וליארד בניו יורק). בכל המוסדות האלה אפשר לרכוש ידע מקצועי במחול; כלומר תלמידים מוכשרים יכולים להמשיך ללמוד בתוכנית לימודים רגילה לבגרות, ובד בבד לרכוש ידע מקצועי במוסדות אלה. אומנם הפרדה זו לא הולידה תוכניות לימודים טובות יותר מהתוכניות בארץ, אך ניכר שאפשר ללמוד מהן וליישם את הדברים הרלוונטיים לנו.

הדוח משקף את החשיבות של יחסי הגומלין בין הרשות המכוונת, המייעצת והמפקחת לבין המנחים והמוציאים לפועל של התוכניות בשטח. הדוח משקף גם את פניה המגוונת של מערכת החינוך למחול בישראל בהיבטים האלה:

א. לימוד המחול בישראל מגוון באופיו - מחינוך מקצועי למצוינות המתגורר יחידים ועד פעילות חינוכית-תרבותית מעשירה לכלל התלמידים. לשם השוואה: באסטוניה הדגש הוא על מחול כאומנות לשמה; בצרפת רווחת התפיסה שהשתתפות בפעילויות המחול היא אמצעי לחינוך חברתי הומניסטי; בצרפת ובארצות הברית פעילות מחול נתפסת כחלק מפעילות גופנית.

ב. תוכניות ההכשרה של מורים ומורות למחול בישראל מציעות הכשרה מעשית ותאורטית, וגם בתקופות של צמצום תקציבים הן מתמרנות בין המצוי לרצוי ומבנות סילבוס מגוון, שיש בו כדי להעשיר את פרחי ההוראה הן בידע מעשי (ביצוע) הן בידע תאורטי.

ג. יחסי הגומלין בין המפקחת ומייעצת-הפיקוח על המחול לבין המורים והמורות בשדה הם הדוקים ורציפים: הפיקוח מעורב בתכנים ומציע מגוון אפשרויות ליישום התכנים; ותוכניות ההוראה מתעדכנות בהתאם למשוב מהשדה.